Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 195 (9569) Среда, август 21, 1974 чыл | 1925 чылда үнелезилеттинген. | Өртээ 2 кап.

«СВЕТЛААНАГА» МИТИНГ

ЛЕНИНГРАД. (СЭТА-ның корр.). Партияның Төп Комитединиң өмүнээзинден күш-ажылчы улуг тиилелге — беш чыл планының күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн улгаттырар талазы-биле даалгазын күүсеткени-биле хөлбаштыр ол коллективке чагаа чорудуп, СЭКП Төп Комитединиң Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң байыр чедиргенинге харыы кылдыр электроннуг приборлар кылыр «Светлана» каттыжыышкынның коллективи чаа хүлээлгени алган. Фирманың кол заводунга болган митингге светланажылар 1974 чылдың даалгаларын хуусаазындан эрте күүседир талазы-биле боттарының хууда социалистиг хүлээлгелерин эде көрүп, оларны улам бедик, шынарлыг кылырыныче Ленинградтың бүгү ажыл-ишчилерин кыйгырганнар.

Чартык проводниктер кылыр цехтиң бригадири Л. П. Повкуйченко, шил кылыкчызы А. С. Осин, килдис начальниги В. Н. Маняфов, каттыжыышкынның чиңгине директору О. В. Филатов олар СЭКП Төп Комитединге, эш Л. И. Брежневке оларның ажылын бедик-биле үнелээни дээш чүректиң ханызындан өөрүп четтиргенин илереткен.

Митингиниң киржикчилери СЭКП Төп Комитединге, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневке байырлыг чагааны улуг сорун кириишкининг хүлээп алганнар.

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, партияның Ленинград обкомунуң бирги секретары Г. В. Романов митингиге чүве чугаалаан.

СЭКП Тыва обкомунда, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинде

КЫШТАГЛААШКЫНГА ЭКИ БЕЛЕТКЕНИР

«Ниитиниң малын чем-биле хандырарының талазы-биле немелде хемчегленген болгаш 1974—1975 чылдарның мал кыштаглаашкынын эрттирер дугайында» доктаалды СЭКП обкомунуң бюрозу болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели хүлээп алган.

Агаар-бойдустуң таарымча чок байдалдарының уламыдан мал чеми культураларның болгаш одларда сигеннің үнүжү багай болган ужурудан мал чеми белеткээринге берге байдал тургустунган дээрзин доктаалда оизалап демдеглеп турар. Ындыг турбуже малды быжыг чем баазазы-биле хандырарының бар болдунар аргаларын республиканың колхозтарында болгаш совхозтарында багай ажыглап турар.

Августуң 15-тин недээзи-биле алырга, республиканың ниитизи-биле сиген белеткээринин планы чүгле 24,4 хуу, сенажтыы —10, витаминниг сиген далганыныы —18,2 хуу күүсеттинген болуп турар. Силос салырыне чүгле чамдык колхозтар, совхозтар кирген.

Танды, Улуг-Хем, Барыын-Хемчик, Эрзин болгаш Тес-Хем районнарда мал чеминиң белеткелия кедергей куду темп-биле чорудуп турар. Ол районнарның ажыл-агыйлары мал чеми белеткээрииниң планын августа бртанга чедир 12,9—23,6 хуу-ла күүсеткен.

СЭКП-ниң Кызыл хооркому, райкомнары, хооркүүскомнар, Көдээ ажыл-агый министерствозу, Совхозтарның бүдүрүлге каттыжыышкыны, «Скотопром» трест мал чеминиң эл-бээ-биле белеткээрииниң курлавырларын болгаш болдунар аргаларын дялеп тыварынга быжыг туруштуг чоруун илереткейи турар.

Сигенни хол кадыры-биле кезерин болгаш будук-бүрү белеткээрин Бии-Хем, Каа-Хем, Танды болгаш Тожу районнарның ажыл-агыйларында ам-даа болур-чогууру-биле организаставаан.

«Барлык», «Өөк» совхозтар болгаш өске-даа ажыл-агыйлар сигенни белерде черге арттырып, бедиди кестирип, шөлдериң кыдыгларын кестирбейи каап турар. «ҮТКА 25 чылы», «Ак-Туруг», ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг, «Чыраа-Бажы» совхозтарда мал чеминин болгаш тараалыгалар малга бастырып турар таварылгалар бар.

Бай-Тайга, Улуг-Хем, Эрзин, Каа-Хем районнарның ажыл-агыйлары мал чеми белеткээрииниң дешилгелиг аргаларын — сигенни тырып бооддаазарын, күштүг салгынадышкын-биле кургадырын, сенаж салырын оожум шиңгээдип ап турар. «ҮТКА 25 чылы» совхозта болгаш Көдээ ажыл-агыйның дуржулга станциязында витаминниг сиген даганы кыдыр агрегаттар куду бүдүрүкчүлүг ажыллап турар. АВМ-0,4 деп агрегаттарны эптеп тургузар талазы-биле монтаж ажылдарын «Өөк», «Саян», ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг, «Бүрен» совхозтарда, Көдээ ажыл-агыйның дуржулга станциязында амга чедир доосаан.

СЭКП-ниң Кызыл хооркому, хооркүүском, СЭКП-ниң дыка хөй райкомнары, райкүүскомнар, партия эге организациялары болгаш көдээ Советтер чарлаттынган шалыпчы айбиле, а ол ышкаш мал чеми белеткээрииниң планын дүрген күүседир дээн Каа-Хем районунуң ажыл-ишчилериниң кыйгырыы-биле холбаштыр организакчы база масса-политиктиг ажылды четпес чорудуп турар. Ооц уржүү-биле шалыпчы айның баштайгы иделязында республиканга хонуктта сиген белеткели төлевилеттинген 4-4,5 муң тоннаның ориунга 1,5-2 муң тоннадан аппайн турган.

Мал чеминиң курлавырын тургузарының болдунар аргаларын ажыглаарынче ажылчы чоннарны мобилизастаар талазы-биле улуг ажылды чорудар ужурлуг партия болгаш партия-комсомол бөлүктерин дыка хөй ажыл-агыйларда тургуспаан.

Мал чеминиң белеткекчилериниң чамдык звеноларында болгаш бригадаларында социалистиг чарышты организаставаан, ажылдың түңнелин үндүрүп турары доктаамал эвес. Сигенчилериң культура хандырылгазы үзүктелип турар, хову турлаглаарынга кинону көргүзүп турары хозар, амыдырал хандырылга болгаш ниити чеменнелге айтырыгларында четпестер хөй.

Мал кыштаглаашкынынга белеткелдиң талазы-биле ажылдарының бүгү комплексизинде четпестер болгаш чедир кылдынмаан түүлдер хөй деп, доктаалда оон ыңай чугаалап турар. Чамдык ажыл-агыйларда кажааларның өдээ аштаттынмаан, кажааларны дезинфекцилеэзин. Ол ажылды «Чыраа-Бажы», «Шамбалыг» болгаш «Тиилелге» совхозтар саададын турар.

Мал чеминиң четчиңе-биле курлавырлап алырының болгаш мал кыштагладырынга чогуур өйүнде белеткениринің айтырыгларынга хамаарыштыр ажыл-агыйларның удуртукчуларынга, көдээ ажыл-агый эргелеллериниң, трестиң тускай эртемниглеринге чогуур негелдени СЭКП райкомнары, райкүүскомнар, парткомнар, а ол ышкаш Көдээ ажыл-агый министерствозу, Совхозтарның бүдүрүлге каттыжыышкыны салбайн келгешниден үстүнде айытган бүгү четпестер бар апарган.

Ол ышкаш одар-белчиң шөлдериниң харын ариглары-биле четчаг саниг аът болгаш трактор далбыйлары белеткен, үш-дөрт кодан сапынга-ла бир трактор далбыйлыг турарын база айыткан. Хойжу бригадаларының болгаш фермаларның кыштаг черлеринге далбый сөөртүр трактор турар чылыг кажаа-хорааны баш удур тударын колхозтарга болгаш совхозтарга сүмелээр.

1974 чылдың июль 24-те РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң үндүрген доктаалынга дүүштүр, малды мал чемнери-биле хандырарын, келир кыжын мал кыштагладырының чедиишкининг эрттирерин болгаш малдың баш санын улам көвүдеринге эргежок чугула байдалдарны тургузарын, аңаа үндезилээш, малдың баш санын өстүрерин, мал ажылының продуктуларын бүдүрериң көвүделирин барымдаалаш, **келир кыжын мал кыштагладырынга ажыглаар мал чемнери-биле колхоз, совхоз бүрүзүнүң хандыртынганын ылавылап хынаарын, илереттинер четпестерин чайладыр талазы-биле дээштиг хемчегленин алырын СЭКП Кызыл хооркомунга, райкомнарынга, хооррайкүүскомнарга, Көдээ ажыл-агый министерствозунга, Совхозтарның бүдүрүлге каттыжыышкынынга** СЭКП обкомунуң бюрозу, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели дааскан.

Мал чеминиң белеткээринче бүгү холхозчуларны, совхозтарның ажылчыннарын, колхоз, совхозтарга шефтеп турар организацияларны мобилизасташ турган, бар турар бүгү техниканы, кижи күжүн чогумчалыг ажыглаары аңаа эргежок чугула. Чайгаар үнген сигенниг шөлдериниң сигенин, тарымал оът-сигенни дөгере кезип, сиген белеткээринин планын күүсеткиже чедир мал чемин белеткээрин соксташайн, сиген белеткээр кампания доозулуже чедир мал чеми белеткээр звеноларны хевээр арттырар.

Четпейн турар чулуктуг мал чемнерин четчелеп алыр дээш ногаан кукуруза массазын саваң-биле холуп силостаарын организаставаары, мал азыраар будук-бүрү чемнерин белеткээр, ыяш бүрүлериң, картофель сывын, ногаа культураларының артыңчыларын, бастырган, арыглаан тараа богун чыыр ажылды чорудары, бүгү саваңны сараатган, пресстээрин хандырары сүмелеттинген.

Мал чемин дешилгелиг технология өзугаар белеткээринче, сенаж салыр, сиген далганы бүдүрер талазы-биле доктаатынган даалганы күүседиринче онза кичээнгейни угландырган. Бир АВМ-0,4 агрегатка онаштыр, сезон дургузунда 500 тоннадан эвээш эвес далган белеткээрин эргежок чугула. АВМ-0,4 агрегаттарны эптеп бээрин доктаатынган хуусаларда доосхаш, оларны республиканың ажыл-агыйларынга ажылдадын киирер.

Ажыл-агый бүрүзүнге мал чемин фермаларга, бригадаларга, тус-тус хөй, инек кодаларынга онаштыр хуваагаи турарын хандырары, бир айдан эвээш эвес үе дургузунда ажыглаар курлавыр тургузун алырын барымдаалаш турган, мал чемин мал кыштагладыр черлерге сөөртүп чедирериң организастаарын сүмелээн. Бөдүүн, чулуктуг болгаш холуксалыг мал чемнерин кадагаларын харыылаар кылдыр одларны тускай кижилерге, ферма эргелекчилеринге, хойжу бригадаларының бригадирлериниг хүлээдип бээр, белеткээн мал чемнерин кажаалаар ажыл чорудар, мал чемин төтчеглетпейн, ажыл-агыйжы эвес чарыгдатпайн, хайгааракчыларны токуйлап тургузар. Мал кыштагладырының эгелей бээрн-билек мал чемин чарыгдаарының үчүдүн доктаамал чорудар.

Тожу, Бии-Хем, Танды болгаш Тес-Хем районнарның девискээрлеринге Кызыл хоорай Советиниң, Барыын-Хемчик, Мөңгүн-Тайга, Эрзин районнарының ажыл-агыйларының сиген белеткээрин организастаарын Көдээ ажыл-агый министерствозунга, Совхозтарның бүдүрүлге каттыжыышкынынга дааскан.

Бүгү инек, хой коданнарын, бригадаларны болгаш фермаларны СЭКП Кызыл хооркому, райкомнары, райкүүскомнар, партия эге организациялары эң эки малчын кадрлар-биле 1974 чылдың октябрь 1-те чедир четчелээр. Чаш болгаш төрүүр мал азыраар малчыннарны шилип алырынче онза кичээнгей салыр. Мал азыынның ажылдакчыларына эргежок чугуда культура-амыдырал байдалдарын тургузуп бээрин хандырар, чаа-чаа кызыл-булуңнар, чынар-бажыңнар, чуртталга бажыңнары тударын, септээрин доозар, четчир оттулар түүл курлавырын белеткеп бээр.

Бар оран-саваларны септээрин октябрь 10-нүң бетинде доосхан турар ужурлуг. Аңаа холбаштыр ажыл-агый бүрүзүнге тудуг болгаш септелге бригадаларын эки кадрлар-биле быжыглаар, оларга ажылдазарынга малчыннарны кириштирве чогуур.

Одарларны ажыглаарын экижидер дээш чайын тараан мал чеми болгаш тараа культураларының шөлдеринге мал одарладырын, чайгаар үнген оттуг кыпкы одларны солуурын барымдаалап турган, чаа кыштагларны тудар.

Зооветспециалистер кыштаглаашкын үезинде малды хей черге сүүрүп турбазы-биле октябрь 1-те чедир малды үзүп, коданнарга болгаш болуктерге четчелээринин бүгү ажылдарын доосхан турар ужурлуг. Ажыл-агый бүрүзүнге малдың аңылаашкынын, ылангыя төрүүр малдың баш санын дыка кызырбайн турган ыяк кылын чорудар хүлээлгелиг.

Кыштаглаашкын үезинде ажыл-агый бүрүзүнге дустуң болгаш өскеде минералдыг чемнериниң курлавырын тургузар. Мал суттаар черлерин организастаар ажылды кылын, сут чылдар пэш-саваны белеткеп, суттат чок черлерде кыштагларже сут саваларын сөөртүп чедирер. Мал чемнерин бустан, хоюдун хайындыр цехтерин, саалла залдарын болгаш өскеде механизастаашкынны белеткеп эгелээр. Кыштаглаашкының эгелээринге чедир мал чеми белеткээр цехтериниң тудуун доозар.

Көдээ ажыл-агый министерствозу, Совхозтарның бүдүрүлге каттыжышкыны, а ол ышкаш Бии-Хем, Каа-Хем база Танды районнарның удуртукчулары республикада черек болуп турар ажыл-агыйларга саваны үзүп бээринче сагыш салыры эргежок чугула. Барыын-Хемчик, Эрзин, Тес-Хем районнарның база Кызыл хоорай Советиниң колхозтары болгаш совхозтары саваны пресстээрин болгаш сөөртүп алырын 1974 чылдың сентябрь-октябрь айларда чорудар ужурлуг.

Мелиорация болгаш суг ажыл-агыйының министерствозу, «Тыва суг тудуг» трест, ажыл-агыйларның удуртукчулары октябрьның 5-ке чедир бар-ла бүгү кудуктарны, суттат черлерин септеп-селиир.

Совхозтарның бүдүрүлге каттыжышкыны малдың баш санын камгалап, янзы-бүрү чемнер-биле хандырар төлөөде, малды бир совхозтуң балансызындан өске совхозтуң балансыларынче шилчидер азы кышкы үеде өске совхозтарның девискээринге тургузар айтырыгны өөрекип көргеш, бо талазы-биле саналды киирер ужурлуг.

«Сельхозтехника» каттыжышкыны республиканың колхозтарынга болгаш совхозтарынга тараа саваңны болгаш кыыргыын шарыыр чогуур хемчээлдиг сывырган демирлерни, дусту, суг кудар досхаарларны, тараа чарбалаар херекселдерни, өг кылыр кидиени, тускай хептерни ажыл-агыйларның чагаазын-өзугаар чогуур үезинде чорудуп бээр ужурлуг. Бо чылдың сентябрь-ноябрь айларында Эрзиниң ажыл-агыйларына 600 тонна, Өвүр районунуң колхозтарынга —400 тонна, Мөңгүн-Тайганың колхозтарынга —200 тонна, Тес-Хем районунуң колхозтарынга — 200 тонна болгаш Бай-Тайга районунуң «Кара-Хөл» колхозунга — 100 тонна концентрастаан мал чемнерин сөөртүп чедирер.

Совхозтарның бүдүрүлге каттыжышкыны бодунуң автобаазазының транспорту-биле сентябрь-ноябрь айларда Тес-Хем районга 400 тонна, Бай-Тайгага — 400 тонна, Өвүр районга — 200 тонна концентрастаан мал чемнерин сөөртүп чедирген турар ужурлуг.

Тыва транспорт эргелели сентябрь дургузунда Минусинскиниң болгаш Абаканның дээрбе комбинаттарындан алыр 200 тонна хемчээлдиг комбикормнарны Кызылдың сайгарылга баазазынче сөөртүрүп хандырар, а 1974 чылдың IV кварталында 10.000 тоннаны сөөртүр болгаш оон 4000 тоннаны Улуг-Хем, Чоон-Хемчик болгаш Барыын-Хемчик районнарның ажыл-агыйларынга дорт чедиргеи турар.

РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1974 чылдың июль 24-те доктаалын өзугаар кандаашкынга болгаш өске-даа айыылга таварышкан ажыл-агыйларга совхозтардан саваң садарын дараазында өртек-биле чорударын сүмелээн:

—комбайн-биле ажааган саваңны план өзугаар бот-үне-биле.

—Сараатган саваңны—1 рубль 40 көпеек-биле.

—Престээн саваңны — садып алыр өртек-биле, престээшкинге хамаарышкан немелде чарыгдалдарны база төлээр, ону талалар боттары дутуржур.

Мындыг байдалдыг чурумну колхозтарга практикалаарын база сүмелээн.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1974 чылдың август 16-да доктаалын өзугаар кандаашкынга болгаш бойдустуң өске-даа айыылгына таварышкан областарның, крайларның, автономнуг республикаларның совхозтарының болгаш күрүөнүг өске-даа бүдүргелериниң ажылчыннары бо чылын мал чеминиң белеткелиниг бүгү дургузунда ол ажылга ажылдаанда куш-ажылдың бедиткен төлевирин доктаатган.

Мал чемнерин белеткээр талазы-биле бүгү куштерин база чепсек-херексели организастаар база таарыштырар; ол ышкаш бо чылын малдың кыштаглаашкына белеткээри-биле Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының бирги орааныгчызы В. Ц. Серяков баштаан республика комиссиязы тургускан.

КҮШ-АЖЫЛЧЫ ТИИЛЕЛГЕ-БИЛЕ!

СЭКП обкому, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели күрүнеге дүк садарының чыл планын күүсеткен Бии-Хем районнуң (СЭКП райкомунуң бирги секретары эш **ЕВТЕШИН,** райкүүском даргазы эш **ДАМЧАЙ)** партия, совет органнарына, бүгү ажылчы чоннарынга изиг байыр чедирген болгаш пландан ажыр ам-даа оң бир тонна дүк дужаар дээнин түүлдүгзүнген.

Районнуң ажылчы чоннары көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин хөгжүдер талазы-биле сорулгаларны чедиишкининг шиитпирлээринче бүгү күжүн мөөннээр, мал чеми белеткээриниң планын күүседир, дүжүттү чидириг чок ажаап алыр, оон-биле тоску беш чылдын тодарадыкчы чылынын планнарын болгаш социалистиг хүлээлгелерин күүседириниң быжыг үндезинин тургузар дээрзинге бүзүреливисти илергейлеп тур бис деп байыр чедиргеи телеграммада чугаалап турар.

* * *

СЭКП обкому, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели Өвүрде «Торгалыг» совхозтуң мал чеми белеткээр бригадазының бригадири эш **САНААГА,** партия бөлүүнүң организакчызы эш **СЕРЕМБИЛГЕ** байырлыг телеграмма чоруткаш, сиген белеткээр планны ажыр күүсеткени дээш оларга изиг байыр чедирген.

Силерниң бригаданар куш-ажылды эки организастап, бригаданың кежигүн бүрүзүнүң хууда харыысалгазын бедидип тургаш, 935 тоннаның орнунга 1300 тонна сигенни август 18-ке чедир сараатган. Силерниң бригаданар сиген белеткээринге болгаш өске-даа ажылдарга техниканы бедик бүдүрүкчүлүг ажыглап, бүгү коллективтиң деминиг ажылының үлегерин көргүзер, беш чылдың тодарадыкчы чылында совхозтуң социалистиг хүлээлгелерни күүседиринге төлептиг үлүүн киирер дээрзинге бүзүреливисти илергейлеп тур бис деп, байыр чедирген телеграммада айтып турар.

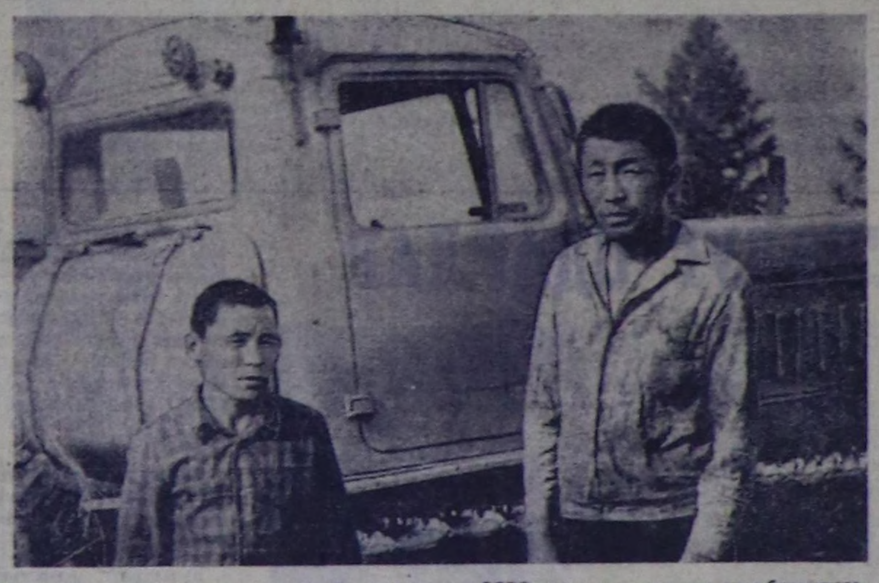

Совет Тыванын ССРЭ-ниң составынга эки тура-биле киргениниң бээр 30 чылының юбилейинге төлептиг ужуражыр дээш Чоон-Хемчик районунуң «Искра» колхозунуң ажыл-ишчилери шудургу ажылдап турарлар.

Келир чылдың дужүдүнге уткуштур тараажылар 2050 га чер аңдарып белеткээр планын 2110 кылдыр ажыр күүсеткен. Чайгы чер аңдарылгазын агротехникиг дүрүмнериниң чурумун өзугаар эки ажылдап кылган. Чайгы чер аңдарылгазының үезинде ажылдың түңнелин 5 хонуктан үндүрүп, мурнакчыларны шаңнап, мактап келген.

ЧУРУКТА: коммунист Сат Шооча (оң талазында) эң эки көргүзүг дээш чаржып турар эжи Ховалыг Дыкыл-оол-биле.

Сөзү болгаш фотозу Н. ИРГИТТИИ.

ИНФОРМАЦИЯ

59 ТОННА ДҮК

ССРЭ-ниң составынга Тываның эки тура-биле каттышканындан бээр 30 чыл болур оюнга күш-ажылчы чедиишкиннерлиг ужуражыр дээш Өвүр районда «Торгалыг» совхозтуң малчыннары күжениишкининг ажылдап турарлар.

Совхозтуң хойжулары СЭКП Тыва обкомунуң X пленумунуң шиитпирлерин күүседири-биле хойнуң баш санын өстүрер, оон продуктулуг чорууп бедидер боттуг хемчегленни ап турар. Оон түңнелинде чамдык чедиишкиннер бар болган. Ажыл-агый бо чылын 59 тонна дүктү күрүнеге садар хүлээлгени алган. Ону хуусаа бетинде—август 1-де күүсеткен. Амгы үеде пландан ажыр дүк дужаарын уламчылап турар.

Торгалыгжылар хойнуң чайгы семиртилгезин эки организастап, кыштаглаашкынга белеткелдя чорудуп турар.

ХҮЛЭЭЛГЕЗИН АЖЫР КҮҮСЕТКЕН

Тоску беш чылдың тодарадыкчы чылында Каа-Хем районда «Тиилелге» колхозтуң хойжулары бедиткен социалистиг хүлээлгелерни алгаш, ону амыдыралга боттандырары-биле кызымак ажылдаан.

Ажыл-ишчилер күрүнеге 190 центнер дүктү садарын аазаан, ол планда көрдүгеннеден 20 центнер ажыр турар.

Малды кыштан хүр ажырып, кыргылданы организастыг чоруткаанындан дүктүң хорамчазы эвээш болган. Колхоз ниитизи-биле бир баштан-на 2,7 килограмм дүктү кыргын алган. Күрүнеге 220 центнер дүктү садып, хүлээлгезин ажыр күүсеткен.

Хойжулардан Өшкү-Саар Серен-оол бир баш хойдан-на 3,4 килограмм дүктү кыргын алгаш, социалистиг чарыштын тиилекчизи болган, Николай Чимбин, Адаастай Седип-оол оларның көргүзүү база эки болган.

Т. ХЕРТЕК.

Идепкейлиг киришпишаан...

«Сүт-Хөл» совхозтуң хойжулары мал-чеми белеткээринге массалыг киржип турар. Ишкин салбырның мурнакчы хойжузу Чимит-Доржу Ондар 15 тонна сиген белеткээр хүлээлгелиг тургаш, 20 тоннаны белеткеп, оон 80 ажыг хуузун кыштаанда чедирип алган. Ол-ла салбырның хойжузу Мурзууна Ондар малчыннар аразында калбарган социалистиг чарышка тиилекчи болуп, 100 хойга онаштыр 120 хураганны бо чылын алган. Ол бодунуң өгбүлезинин күжү-биле 15 тонна сигенни белеткээш, кыштаанче удур сөөртүп турар.

Совхозтуң хойжулары кижи бүрүзү 10-дан хөй тонна сигенни белеткээр дээш кызымак ажылдап турар.

* * *

Ишкининиң алаактарында дөрт алышкы Николай, Владимир, Борис болгаш Михаил Монгуштарның звенозу ниитиниң малынга чем белеткээринге эң идепкейлиг киржип турар. Олар 49 тонна сиген белеткээр тургаш, бо хүннерде 58 тонна чедир белеткеп алганнар. Звено ажылын уламчылап турар.

К. ХЕРТЕК.

КЫШКА БЕЛЕТКЕЛ

ГРАФИК ЁЗУГААР

Келир кышка белеткел ажылдарын бистиң электростанция коллективиниг эрткен 1973—1974 чылдың кыжы төнүп турда-ла эгелей берген. Администрация, партия болгаш профэвилел организацияларының дорт киржилгези-биле март—апрельде-ле ол хемчегленни ажылдап кылгаш, бадылаан. Аңаа кол-кол кылыр ажылдарны тус-бүрү айы-биле графиктей тургускулаан бис.

Котёл-агрегаттарның капитал болгаш үүрмек септелгезиниң хүннерин болгаш айларын айтып, доктаадын каан шыңгыы график өзугаар чорутпас болза, ол дээрге станцияның дедескиг ажылдаарынга салдар чедире бээр, чамдыктарын септелге үезинде шуут тургузуп алыр болганда, тодаргай кыска хуусаа херек болгай.

Бир эвес мурнунда чылдарда бис котёл-агрегаттарны кайы-хамаанчок септеп турган болзувусса, ам ындыг эвес, оон септелге эртерин дөрт чыл кылдыр чурумчуп алган бис. Чижээ, станцияның бо чылгы чылдылга-механиктиг дериглёрин септээриниң тускай тургустунган графиги өзугаар чаңгыс № 4 котёл-агрегат капитал септелге эртер ужурлуг. Ам бо хүннерде оон септелгезин чорудуп турар бис. Ол ышкаш № 1 котёл-агрегаттың үүрмек септелгезин бо хүннерде доозупкан.

Дузалал дериглериниң капитал болгаш үүрмек септелгезин кышка удур чорударының графигин база шыңгыы сагып турар бис. Оларның белеткели каш хонгаш холлан үнер.

Станцияның бодунуң хол корпузунда болгаш дузалал корпустарында база бистиң бүдүрүлгеге хамаарышкан чуртталга бажыңнарының чылдылга системазын кышка белеткээр апаар. Борта база эвээш хөй күш үнер, үе негетинер. Ону база-ла плавда ылавылап көрген чүве. Маңаа чүү хамааржырыл? Хоолайларны болгаш батареяларны 400 метр хиреин шуут солуур, котёлдарда четкилеичек насостарның капитал септелгезин чорудар, чылдылга системазынга суг дамчыдылгазын эде дериир дээш оон-даа ыңай.

Бистиң электростанцияның чорудун турар кышка белеткелдиң септелгелеринде чүгле коллективтиң бодунга хамаарышкан эвес, хоорайның бүдүрүлгелериниң болгаш албан, организация черлериниң кышка белеткелиниг холбашкан ажылдар база барын айтыр херек. Чижээ, бистер чоокта чаа станцияның электродериглериниң септелге-ревизиязын чорутпаан бис. Ол дээрге бистиң хереглекчилерге электри энергизин, чырыкты, чылыгны каичаар берип турарывысты, ол дериглериниң аразында солуур, септээрлерин илередип алыры-дыр. Ол септелге-ревизиңиң түңнелинде чамдык дузалал станцияларында трансформаторларны солуп, эдип, кабель шугумнарын хынап көргеи.

Кышка белеткээр үүлдериниң иштинде станцияның даштыкы чырыын эдери, чаартыры, лампалар тургузары черлелиг үүрмек ажылдар база кирин турар. Ону октябрь бетинде бүрүн доосхан турарын көргеш бис. Оон ыңай одаар үүл белеткеп алыры бистиң бүдүрүлгевис ышкан черлерге хамаан чок чугула айтырыгларның бирээзи болгай. Бо чылын станцияга 20 муң тонна хөмүр дужүрер ужурлуг улус бис. Амга чедир оон 14 муңун мун-не чедиртип алган бис, а артканын автотранспортчуларының бурруузу-биле чедир эккелбээн болуп турар. Дүжүт ажаап алыпкыны түүктээлекте черле доостуруп аптар бис.

Кызыл хоорайның чылдылга дамчыдылгазынга хереглээр бистиң станцияда сески котёлду монтаждап турары биллиниг болгай. Ол улусчу тудутга бистиң коллектив колдуунда чагыкчы болуп кирип турар. Сески котёл шакта-ла 35 тонна күчүлүг болуур. Оон эргежок чугула дериглерни бис чагыдып, ону бүрүн эккеп алган бис. Амгы үеде Кызылдың «ЦЭС тудуг» эргелелин дамчыштыр «Востокэлегромонтажтың» участогу ол котёлдуң суг-химиктиг арыглаашкын блогунуң эптелгезин бүрүн доозупкан, а чылдылга дамчыдар дериглери ону бүдүрер заводтуң бурруузу-биле орайтан келгеш, монтажниктериң септябрьда бүрүн доозар дээн планын үскен. Олар ам октябрьда доозар деп турар. Ынчан ону ажыглалга хүлээп алыр апаар бис.

Кызылдың электростанциязының коллективи келир кышка белеткелди Совет Тыванын 30 чыл оюнга тураскаадын, октябрьда доозар сорулганы мурнунда салып алган.

А. ГРИГОРЬЕВ,
электростанцияның начальниги.

ХАРЫЫСАЛГАНЫ БЕДИДЕР

Улуг-Хем районда «Х Улуг хөрээ» колхозтуң хойжулары мал бажын өстүрер дээш тоску беш чылдың тодарадыкчы чылында багай эвес түңнелдерни чедип алган. Колхоз бирги чартык чылда күрүнеге мал продуктуларын садарының планын ажыр күүседип, суттуг — 115, эттиг— 105, дүктүг — 108 хуу чедиргеш, СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомнуң ажыл-агыйлар аразында шилчилер Кызыл тугун чаалап алган.

Хой ажылында мурнакчыларның саным көвүдеп турары өөрүнчүг. № 1 хойжу бригадаадан Андрей Соднам, Чигжит-оол Чамзын олар 100 баш төрүүр хойга онаштыр 110—120 хураганны камгалап ап, чыл саныында-ла эки түңнелди чедип ап келгеннер.

Хойнуң баш санын өстүрер, ооц өлүн хораар чорууп болдурбас дээш кызымак ажылдап турарлардан ангыда, бо талазы-биле көргүзүү куду, ажылынга ээ-харыысалга чок чамдык хойжулар база бар.

Хойжу А. Бичe-оол ажылынга харыысалга чогу-биле кыштаглаашкын үезинде 20 хойну баскылаштырып өлүргеш, үр үе эртээнде-ле 40 ажыг хойну берүге чидирткен. Бо кадарчының хоондан кыргаан дүк колхозта эң-не эвээш болган. Ол ышкаш Дукарбан Какан-оол төрүүр чүс хойга онаштыр 36-ла хураган алган. Чангыс девискээрде чурттап турар, колхозтан дөмей хандырылганы, дузаны ап турар хойжуларының көргүзүү-аңгы-аңгы болурунуң чылдагаанны чүгле чамдык хойжуларның ажылынга харыысалга чогунда деп бодаар мен.

О. КЫРГЫС.

ИНЕК ЭЪДИ БҮДҮРЕРИН КӨВҮДЕДИР КУРЛАВЫРЛАР

Инек эъди бүдүрерин—үлетпүрлүг үндезинче

Улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң тоску беш чыл планының талазы-биле СЭКП-ниң XXIV съездизиниң Директивалары мал ажылының продуктуларын бүдүрерин улам ынай көвүдериринің делгеренгей программазын тодаргайлаан. Эътти бүдүрери болгаш садып алыры онза чугула сорулга болуп турар. Бо беш чылда инек эъдин бүдүрери дыка өзер. Чүруттун эът продукциязының хемчээлинге инек эъди 40 хире хууну эвлээр ужурлуг. Аныяк бода малды интенсивтиг арга-биле семирти азыраарының болгаш күш-ажылды организастаарының чогумчалыг хевирлериниң айтырыгларынче СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлериндe онза кичээнгейин салган. Инек эъдиниң бүдүрүлгезин чедишкинниг хөгжүдер төлээде, семирти азыралга турган инектин санын доктаамал көвүдедири, оларның дириг дензизин бедидери, семиртилгезин экижиндери эргежок чугула.

Тыва АССР-ниң колхозтарынга болгаш совхозтарынга сөөлгү чылдарның дургузында инек эъдинин бүдүрүлгези дириг дензи-биле 1965 чылда 5,9 мун тонна турганындан 1973 чылда 7,2 мун тонна чедир көвүдээн. 1973 чылда колхозтарның база совхозтарның эът продукциязынга инек эъдинин үлүг-хуузу 33 хуу ашкан. Ынчалзажок республиканда инек эъдинин бүдүрүлгезинің өзүлдезинин темпизи ам-даа чавыс. Ол чорук чемгерилгенің деннелиниң кудузу-биле, а ол ышкаш мыйыстыг бода малды чедир өстүрериниң база семирти азыраарын организастаарында, оон технологиязында шынгыы четпестер-биле тайылбырлаттынар.

Мыйыстыг бода малдың немелде дензизинин бот-үнези республиканда ам-даа дыка бедик болуп турар. Сөөлгү чылдарда центнер немелде дензинин бот-үнези 130-140 рубль болуп турар. Мал ажылында улуг хемчээлдиг ажылдарны ам-даа хол-биле кылып турар. Ол чорук күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүн өзүлдезин саадып турар.

Бистин байдалдарывыска күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн өстүрериниң айтырыын шиитпирлээри мал ажылының адырларын бүгү хемчег-биле интенсификастаарының, оны үлетпүр бүдүрүлгезинин принципиалдыг чаа технологиязынче шилчидериниң үндезининге болдунуп болур.

Үстүнде айыттынган айтырыгларны чогаадыкчы өзү-биле шиитпирлеп турар ындыг ажыл-агыйлар малды семирти азыраарынга бедик көргүзүглерни чедип ап турарлар. Механизастаттынган семирти азырал шөлүнге мыйыстыг бода малды улуг болүү-биле семирти азырап турар «Сукпак» совхозтун дуржулгазы республиканда билдингир. Малды семирти азыраарынга эки түннелдерни «Кызыл тараачын» совхоз эвлээн каш чылдарда улаштыр чедип ап келген. Бии-Хем районнун «Хадын» колхозта аныяк мыйыстыг бода малды күженишкинниг семирти азырап турарының дуржулгазы кичээнгейни хаара түүп турар. Ол ажыл-агыйның мал семирти азырап турарының дуржулгазы-биле таныжаалынар.

СПЕЦИАЛИЗАЦИЯ БОЛГАШ КОНЦЕНТРАЦИЯ — ЧЕДИИШКИНҢНИҢ ҮНДЕЗИНИ

«Хадын» колхоз—эътки мал өстүрер кылдыр тускайлаттынган ажыл-агый. Колхоз эрткен чылын 1000 центнер хире инек эъдин саткан. Оон алган арыг орулга 22 мун рубль болган.

1973 чылдын төнчүзүнде «Хадын» колхозка аныяк мыйыстыг бода малды Хадын суурнун төп фермазынга мөөнөөн турган. Анда чем белеткээр цехти дерип тургускан болгаш ажык чемгерилге шөлүнге аныяк инектерни күженишкинниг семирти азыраарын организастаан. Оон джыктыы дораан-на көстү берген. Семирти азыралдың баштайгы айында-ла инек ажаакчызы П. Шишигин бодунга быжыглаан шарыжыктардан 1973 чылдың декабрьда 50 центнер хире немелде дензини алган. Бир баштың хонукта ортумак немелде дензизи 1 килограмм 300 грамм болуп турган. Өске-даа ажаакчылар эки түннелдерни чедип алгылаан. Н. Кочкин, О. Хеймер-оол болгаш өскелер-даа кышкы айларда семирти азыраан малының баш бүрүзүнден хонукта 500-900 грамм немелде дензини чедип ап турганнар. Ниитизи-биле тургузу азыралдың бүгү үезинің дургузунда семирти азыралда малдың баш бүрүзүнүн хонукта ортумак немелде дензизи 600 грамм болуп турган. А республикага кышкы үеде семирти азыралда малының немелде дензизи хонукта 200-300 граммдан ашпайн турар. Чамдык ажыл-агыйларга семирти азырал малы немелде дензи бээр хамаан чок, дензизи харын-даа кудулап турар.

«Хадын» колхозка кышкы үеде аныяк малдың центнер немелде дензизинин бот-үнези 80 хире рубль болуп турган. Ол болза эрткен чылдарның ол үезинде турганындан 25 рубль чиик болган. Центнер немелде дензиге чем чарыгдалы 8 центнер чемгерилге единицазыңдан ашпаан. Колхозтун баштай күрүнеге саткан бөлүк инээнин бир баштың ортумак дужаалда дензизи 350-400 кг четкен.

Фермага күш-ажылды шын организастап, чаа технологияны ажылдаан чорук шак ындыг эки түннелди берген.

ХАМЫК УЖУР ЧЕМДЕ БОЛГАШ ЧЕМГЕРИЛГЕДЕ

Аныяк мыйыстыг бода малды семирти азыраарының чедишкинин малдың чемгерилгезин шын таарыштыр организастаарындан кол хамаржыр. «Хадын» колхозта шарыжыктарның чемгерилгезин ийи үеге: белеткел үези болгаш түннел үези кылдыр хувааган. Белеткел үези үш ай үргүлчүлээр. Ол үеде малдың чемгерилге рационунга 3 килограмм концентраттар, 5 килограмм силос, а ол ышкаш зеленка болгаш саваң кирип турар. Белеткел үезинде малды ындыг чемнер-биле чемгерер чорук аныяк малдың чогумчалыг өзүп мандыырын хандырар. Ол үеде чемгерилге рационунуң хоолулуу 6,5—7 чемгерилге единицазы болур.

Доозар түннел чемгерилге база-ла үш ай хире үргүлчүлээр. Хонукта бир башка рационунуң хоолулуун 8-9 чемгерилге единицазы чедирер. Ол үеде концентраттыг чемнер бээрин 4 килограмм чедир көвүдедир.

Семирти азырал үелериндe аныяк малдарга берип турар чемниң рациону «Хадын» колхозта мындыг (бир башка килограмм-биле)

Чемнер	Үелерин: Белеткел үези	Түннел үези
Сиген	1	1
Зеленка болгаш саваң	8	10
Кукурузе силозу	5	8
Концентраттар	3	4
Минералдыг немелде чемгерилге	0,06	0,06
Чемгерилге единицазының түүн	6,5	8

Чылыткан сугну концентраттар-биле холаап (чудан кылгаш) малга ижиртип турар. Хонукта бир башка ижиртири-биле чудан белеткээринге концентраттыг чемнер чарыгдалы 300—400 граммдан көвүдевес.

ЧЕМ БЕЛЕТКЭЭР ЦЕХТИҢ АЖЫЛЫ

ЭЦНВ деп электри шимчедикчилиг БАПВ хевириниң насозун таарыштырган кудуктан суг дамчыдар хоолайны дамчаап, чем белеткээр цехте тургускан цистернага баар. Оон ишкири 10 кубометр.

Концентраттыг чемнерни, бункер дамчыштыр урар. Ол бункерни чем белеткээр цехтин ханазында тургускан, чем урар кайызы-даа 4 кубометр ишкир ийи металл сава бар. Тараа бункеринче чемни автосамосвалдан эстакада дамчыштыр урар.

Суг чылдыры-биле чем цегинде КВ-200 деп ийи котёлду тургускан. Изиг берген сугну чем ылбырадыр саваларже кудар. Ол саваларже концентраттыг чемнерни бункерден урутар. Урган чемни ылбыралыр саваларда таарыштыр кылган ийи халбыыштыг рексел-биле холуштур былгадыптар. Болган холуксаага норма өзугаар, кальцийлиг болгаш фосфорлуг минералдыг немелдени база холуур.

Саваларда холуттунган белен чемни НФ-4 хевириниң факел пасозу-биле шланг дамчыштыр демирден кылган улуг деспилерге кудар. Ол деспилерни мал суггарар шөлде тургускулаан.

Чем белеткээр цехти дерип тургузарының чарыгдалы 7 мун хире рубль. Ук чем цегинге ийи оператор ажылдаар.

Малды чемгерерин болгаш чылыг суг-биле суггарарын организастааны инектерниң сүтүрүнүн белиириниге боттуг салдарны чедирген. Бир өвес 1972 чылдын декабрь айда ферма 34,7 тонна сүттү саап алган турган болза, 1973 чылдын ол үезинде ферма 55,8 тонна сүттү саап алган.

СЕМИРТИ АЗЫРАЛДЫ ОРГАНИЗАСТААНЫ

Чедир өстүрүлгеде болгаш семирти азыралда тургускан бүгү аныяк малды ажаакчылар звенозу харыылан турар. Бир кижиге 70 баш онаажыр. Инек ажаакчыларының ажыл хүнү эртенгинин 6 шактан эгелээр. Инектерни хөөткен чем-биле чемгергеш, бөдүүн, чулуктуг болгаш концентраттыг чемнерни саап бээр, кажаа иштин аштаар. Олар бодунун ажылын кежээкинин 7 шакта доозар.

Мыйыстыг бода малды семирти азыраарында ажылдап турарларының хүн чуруму

Ажылдар	Эгелээри (шак-биле)	Төндүрери (шак-биле)
Хөөткен чем-биле (чудан-биле) чемгерери	6-00	7-30
Кажаа иштин аштаары	7-30	8-30
Бөдүүн, чулуктуг болгаш концентраттыг чемнерни бээри	8-30	9-30
Чапсар	9-30	14-00
Ылыг суг-биле суггарары	14-00	15-00
Бөдүүн болгаш чулуктуг чемнерни бээри	15-00	16-00
Чапсар	16-00	17-00
Хөөткен чем-биле чемгерери	17-00	18-00
Бөдүүн чемнерни бээри	18-00	19-00

Семирти азыраар бөлүкке назы-хар, дириг дензи, күш-денгел талазы-биле барык-ла бир домей аныяк инектерни шилип ап турар. Малды баглаваан азырап, ажаап турар. Семирти азырал үезинде малды шимчедип, дувуретпейн, шөлээн тургузар болза эки дээр ыызылыг хөөннер мыйыстыг бода малды семирти азыраарының айтырыгларының талазы-биле литературада дыка кадбаа-биле нептерээн болуп турар. Ынчалза-даа бүдүрүлге дуржулгазының көргүзүп турары-биле алырга, аныяк инектерни баглап ажаарга чем чиир хөөн чок апаар, ол чорук кедизинде барып шыыган эът тканының немелде өзүлдезинин кудулаарынга чедирер. Оон ангыда малды баглап ажаарга, ону ажаап-тежээринге база хөй күш үнер чорудулгаларны механизастаарынга хөй күш-ажыл болгаш акшахеренги чарыгдаттынар апаар.

Бистин байдалывыска малды семирти азыраарының анне таарымчалыг хевири болза, кышкы үеде малдың турар чери чиик өртектиг материалдар-биле чылыгаарын ажыглааш, малды ажык шөлге семирти азыраары болур деп, «Хадын» колхозтун баштаар чери база тускай эртемниглери ынчаар шиитпирлээн. Олар малды ажык шөлге кышкы үеде семирти азыраарын «Сукпак» совхоз-биле барык-ла удаа эгелээн. Ындыг болганда, хадынчыларга ажыглап болур белен дуржулга турбаан-дыр. Ынчалзажок олар малды семирти азыраарының шын аргазын шилип алганнар. Ону ажылдың амгы түннелдери балыткаан.

ОДАРНЫ АЖЫГЛААРЫ

Чайгы үеде малды азырал шөлүнге семирти азыраарын оон чанында чер одарын база ажыглаары-биле холбаштыры эргежок чугула. Мал чеми ам-даа чедишпес болганда, чайгы семиртилге одарладылгазын ажыглаары чугула ужур-дузалыг болуп турар. Ажыл-агыйга инектиң оолдаашкынын семирти азыралдың баштайгы үечадазы чайгы одарладыышкынбиле капсырлажы бээр кылдыр шак ынчаар планнаар херек. Одар сигени эн-не чиик өртектиг, үре-түннелдиг чем болур. Малдың өзүлдезинге идиг бээр хөй сайныг витаминнер, азот чок бүдүмелдер одар сигенинде бар дээрзи билдингир. Одарның ногаан сигени арыг агаар-биле болгаш хүн херели-биле капсырлашкаш, малдың организминге чаагай салдарны чедирип турар. Эки одарларга аныяк малдарны концентраттар-биле немей чемгербеске-даа баш бүрүзү хонукта 1000 грамм чедир немелде дензини берип турар.

Одарның девискээри делгем өвес болгаш өзүү тайыс болза, а ол ышкаш өзүт кадып, сөөктели бергенде, малды тарымал ногаан, сиген болгаш концентраттыг чемнер-биле немей чемгерер ужурлуг. Чайгы семиртилге одарладыышкыны доозулганда, эн-не эки семирээн болгаш планнаттынган дужаалда дензизинге четкен малды эътке дужаар, а арткан малды семирти азырал шөлүнге тургускаш, азыраар.

«Хадын» колхозтун малчыннары мыйыстыг аныяк бода малды түннел азырал үезинде семирти азыраарынче улуг кичээнгейни салып турар. Ынчан малды дужаалда дензизинге чедир семиртир ужурлуг.

Чүгле продукцияны пландан артыкка садарынга өвес, харын-даа аар дензилиг болгаш семис-шыырак мал садарынга ажыл-агыйларны сонуургалдыг болдуруп турар, күрүнеиң садып алыр өртектериниң шак ындыг системазын сөөлгү чылдарда бистин чүртүвүста ажылдап кылган. Ол чаа өртекти өзүгаар алырга, 400 кг дензилиг шарыжык 350 кг-дан өвөөн дензилиг шарыжыктан бүдүн чартык катап аар өртектиг болур. Ынчангаш харыычылар аныяк мыйыстыг бода малды 400 болгаш оондаа хөй кг дензилиг кылдыр семирти азыраан садар сорулганы салып алган ажылдап, херек кырында ону чедип ап-даа турарлар.

АЖЫЛ ТӨЛЕВИРИ

Малды семирти азыраарынга чаа технологияны шингээдип алыр чорук ажылдың эки түннелдиин чедип алырынга малчыннарның сонуургалын улам-на бедидип турар. Семиртир малды ажаап азырап турар кижилерниң ажыл төлевирин алган продукциянын санын болгаш шынарын барымдаалаар кылдыр доктаадып тургускан. Инек ажаакчылары центнер немелде дензи дээш 11 рубль 70 копеекти ап турар. Пландан ажыр алган немелде дензи, семиртир аныяк малдың эки күш-денгелдиин болгаш оон дужаалда дензизини бедиткени дээш инек ажаакчыларынга бээр немелде төлевириниң болгаш шаңналдың системазын «Хадын» колхозтун баштаар чери ажылдап кылып турар.

КУРЛАВЫР АЖЫГЛАЛДА

«Хадын» колхозтун мал семиртир фермазының бригадири Федор Семенович Алексеенконун чугаалап турары болза:

— Мал семирти азыраар бо шөлүвүстү бо чайын ам-даа чазарты чаагайжыдар, чаа чем саваларын кылыр, чемнелеткээр цехтин күчүзүн улгатыгар, семирти азыраар бүгү малды чангыс маңаа мөөнөөрин доозар бис.

Инек эъдин бүдүрерин улам ынай интенсификастаар болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер сорулга-биле фермага механизастаттынган звенону тургузарын планнап турар. Тываның кодээ ажыл-агыйының техника-биле чепсегленишкини бедээн амгы үеде мыйыстыг аныяк бода малды чедир өстүрериниң болгаш семирти азыраарының ындыг хевири эн-не чогумчалыг болуп турар. Механизастаттынган звено — ол дээрге доктаамал составтыг малчын-механизаторларлыг болгаш бүдүрүлгенин чепсек-хереклеринин быжыглаан, бот-орулга-чарылгалыг онаалдазы-биле ажылдап турар, күш-ажылдың төлевиринге база үчүдүнга онзагай чүүлдерлиг бот-тускайлаң күш-ажылчы коллективи-тир. Ындыг звено семиртилге шөлүнге малды баглавайн ажаап азыраарын, чайгы үеде семирти одарладырын ажыглаары-биле дүүштүрүп турар.

Бот-орулга-чарылгалыг механизастаттынган звенону тургузаар чорук эн бедик немелде дензини чедип алыры дээш малчыннарның харыысалгазын бедилер, техниканы эки ажыглаарының база малчыннарның күш-ажылын, дыштанылгазын чогумчалыг кылдыр организастаарының аргазын бээр.

«Хадын» колхозтун баштаар чери бо чылын мал чеминин баазазын улам ынай быжыглаарының хемчеглерин базала ап турар. Малды келир күзүн семирти азыраарынга концентраттыг чемнерни сенажты, силосту база өске-даа чемнерни хөйну чарыгдаарын баш удур керүп турар. Оон-биле чергелештир чемнерниң шынарынче улуг кичээнгейни салып турар. Ынчангаш сигенни чогуур ойунде белеткээр апаар.

Ю. ХЛЫБОВ,
КЭО-нуң республика лабораториязының удуртукчузу.

КУЛЬТУРЛУГ ОДАРЛАР

Бистиң республикада чайгаар үнген сигенниг шөлдериниң бир гектары-ла ортумаа-биле 4—5 центнер дужут берип турар. Культурлуг одарларны кылып алырга, оон шөлдериниң дужуду чайгаар үнген сигенниг черлерге бодааргa, 15—20 катап көвүдей бээр. Оон-биле чергелештир бир инектен саап алыр сүт безин ортумаа-биле 240 кг немелделиг апаар.

Тывага культурлуг одарларны бир дугаарында 1970 чылда кодээ ажыл-агыйныц дуржулга станциязынга тургускан.

Культурлуг одарларның тургузуун мал чеми бүдүрериниң килдизи аная бөдүүн арга-биле кылган. Культурлуг одар шөлү кылдыр ажыглаары-биле 120 гектар суггатыг черни ангылаан. Ол шөлдү түс-түзүнда 8 гектар кылдыр 15 кезекке чарган. Оларны черже ханызы 0,7 аразы 5 метр хемчээлдиг, узуну 2,2 метр ыяш чагыларда быжыглаан сывырындак демирлер-биле үзүктегилеп каан. Бир чагыдан өскезинге чедир беш сывырындак чинге демир шөйүн каан. Бир дилиндек черни долгандыр кажаалаарынга 240 чагы, 6000 метр сывырындак чинге демир херек. Бир гектар шөлге чарыгдал 110 рубль болган.

Культурлуг одарны тургузарынга үнген сигенниг шөлдериниң бир гектары-ла ортумаа-биле 4—5 центнер дужут берип турар. Культурлуг одарларны кылып алырга, оон шөлдериниң дужуду чайгаар үнген сигенниг черлерге бодааргa, 15—20 катап көвүдей бээр. Оон-биле чергелештир бир инектен саап алыр сүт безин ортумаа-биле 240 кг немелделиг апаар.

Тывага культурлуг одарларны бир дугаарында 1970 чылда кодээ ажыл-агыйныц дуржулга станциязынга тургускан.

Культурлуг одарларның тургузуун мал чеми бүдүрериниң килдизи аная бөдүүн арга-биле кылган. Культурлуг одар шөлү кылдыр ажыглаары-биле 120 гектар суггатыг черни ангылаан. Ол шөлдү түс-түзүнда 8 гектар кылдыр 15 кезекке чарган. Оларны черже ханызы 0,7 аразы 5 метр хемчээлдиг, узуну 2,2 метр ыяш чагыларда быжыглаан сывырындак демирлер-биле үзүктегилеп каан. Бир чагыдан өскезинге чедир беш сывырындак чинге демир шөйүн каан. Бир дилиндек черни долгандыр кажаалаарынга 240 чагы, 6000 метр сывырындак чинге демир херек. Бир гектар шөлге чарыгдал 110 рубль болган.

КУЛЬТУРЛУГ ОДАРНЫ АЖЫГЛААРЫ

Апрель айның үшкү он хонуунда культурлуг одарның бир гектар шөлүнге-ле 2,5 центнер аммиак селитразын төп турар. Оон соонда хөрүнүң шалбаалаңдыр суггарып каар. Сигенниң узуну 15 см чеде бээрге, июнь 5-тен эгелеп тускайлаан черниң одарын малга чиртип эгелээр. Бир дилиндекке 100 баш инекти киргеш, 7—8 хүн дургузунда одарладыр. А оон соонда малды өске дилиндекче киирер. Мал одарлап каапкан дилиндектиң артыш калган сигенин, бок үнүжүн кезип кааптар. Оон соонда аная 1 центнер аммиак селитразын төккеш, суггарып каар. Дараазында 20-25 хонук эрткенде ол дилиндекке малдың ийиги одарладыышкынын чорудар. Ындыг аныз арга-биле чангыс дилиндекке 110 хонук дургузунда малды 3—4 каан одарладып болур. Ындыг одарладыышкын үезинде бир гектар черниң ортумак дужуду 280-300 центнер ногаан масса болуп турар. Бир өвес чайгаар үнген сигенниг одарның бир гектар шөлү-ле 300 чем единицазы бээр болза, культурлуг одарларның чангыс гектары 5000 чем единицазын бээр.

Бир гектар одарга 3—4 инек онаажыр. Ам культурлуг одарларда 700 баш саар инекти кадарып турар. Малдың одары саалда соонда эгелээр. Инектерни фермадан үндүргеш, дилиндектерже сүрүп киирип каар. Кадарчы бүрүзүнүн инээн одарладыр чери тускай. Олар малды канчаар одарладырының чурумун билир. Хүндүскүнүн бир шакта инектерни суггарар. Кежээ фермага эккелгеш, саттан соонда, олар дыштанар.

ОДАРЛАРНЫ АЖААРЫ

Оюк-дежик болгаш тайыс үнген одарларлыг черлерни экижидери азбан. Ону экижиткен соонда, күскээр, бир гектар шөлге 30 центнер ириндi өдекти төп каар. Өдекти «РУН-15А» дээр машина-биле тарады чаштыргаш, черни 18-20 см ханы андарып каар. Андарып каан шириктерни эрте чазын «ЛД» дээр лущильник-биле 10-12 см ханы дискалавышаан, илиртеп база каток-биле таптай бастырар. Оон соонда 5 кг люцерна, костер, волосней болгаш 8 кг пырей, 6 кг тимофеевка составтыг үнүштер үрезинин орта холүй тарыыры чугула. Олар үнүп келгенде суггарар. Баштайгы чылында ол сигеннерни малга чиртпес, а кезип алыр. Кестинген сигеннин витаминниг сиген далганы кылырынга азы мал чеминге хереглеп турар. Ындыг дилиндектерге чүгле ийи дугаар чылыдан эгелеп инек кадарар.

Бо чылын культурлуг одарның бир центнер ногаан массазы станцияга 2,9 көп болган. А бир центнер сүттүн бот-үнези чайгаар үнген сигенниг черлерге 15 рубль турда, культурлуг одарларны ажыглай берген соонда 7-ле рубль апарган.

Ындыг болганда хөй чылдыг культурлуг одарларны ажыглаар чорук чүгле сигениин ногаан массазын хөйну ап, малдың продуктулуун бедидер өвес, а продукцияның бот-үнезин чиигедир арганы бээрин дуржулга ынчаар көргүскен.

В. ФОМИН.

ЧУРУКТА: культурлуг одарда инектер.

Л. ОВЧИННИКОВТУН фотозу.

БАШТАЙГЫ БЕШ ХОНУКТА

Эрзин районунуң девискээринге бо чылын чаъс чаашкын кончуг ховар болганындан өзүт-сиген хиреліг болган. Оон уламындан районнуң партия организациязы ниитиниң малына быжыг чем-суурну тургузар талазы-биле социалистиг чарышты кажаңгызындан-даа артык калбартын, бо ажылче бүгү чонну мөөнөп турар. Колхозчулар болгаш албан-хаакчылар, өөренікчилер болгаш ажылчынар будук-бүрү белеткеп, сиген кезип, силос салып киripкеннер.

Эрзинчилер тоску беш чылдың тодарадыкчы чылында 88220 тонна сиген кезер ужурлуг. Бо хүннерде оон 10 хуузу күүсеттинген. Ук ажылда 400 ажыг кижи хаара туттуунан. Олардан 230 кижи хол кадыры-биле аърга-ыяш болгаш хараган аразының сигенин кезип турар. Колхозтарда мал чеми белеткеп, сиген кезип, силос салып киripкеннер.

Эрзинчилер тоску беш чылдың тодарадыкчы чылында 88220 тонна сиген кезер ужурлуг. Бо хүннерде оон 10 хуузу күүсеттинген. Ук ажылда 400 ажыг кижи хаара туттуунан. Олардан 230 кижи хол кадыры-биле аърга-ыяш болгаш хараган аразының сигенин кезип турар. Колхозтарда мал чеми белеткеп, сиген кезип, силос салып киripкеннер.

Эрзинчилер тоску беш чылдың тодарадыкчы чылында 88220 тонна сиген кезер ужурлуг. Бо хүннерде оон 10 хуузу күүсеттинген. Ук ажылда 400 ажыг кижи хаара туттуунан. Олардан 230 кижи хол кадыры-биле аърга-ыяш болгаш хараган аразының сигенин кезип турар. Колхозтарда мал чеми белеткеп, сиген кезип, силос салып киripкеннер.

Эрзинчилер тоску беш чылдың тодарадыкчы чылында 88220 тонна сиген кезер ужурлуг. Бо хүннерде оон 10 хуузу күүсеттинген. Ук ажылда 400 ажыг кижи хаара туттуунан. Олардан 230 кижи хол кадыры-биле аърга-ыяш болгаш хараган аразының сигенин кезип турар. Колхозтарда мал чеми белеткеп, сиген кезип, силос салып киripкеннер.

Эрзинчилер тоску беш чылдың тодарадыкчы чылында 88220 тонна сиген кезер ужурлуг. Бо хүннерде оон 10 хуузу күүсеттинген. Ук ажылда 400 ажыг кижи хаара туттуунан. Олардан 230 кижи хол кадыры-биле аърга-ыяш болгаш хараган аразының сигенин кезип турар. Колхозтарда мал чеми белеткеп, сиген кезип, силос салып киripкеннер.

Эрзинчилер тоску беш чылдың тодарадыкчы чылында 88220 тонна сиген кезер ужурлуг. Бо хүннерде оон 10 хуузу күүсеттинген. Ук ажылда 400 ажыг кижи хаара туттуунан. Олардан 230 кижи хол кадыры-биле аърга-ыяш болгаш хараган аразының сигенин кезип турар. Колхозтарда мал чеми белеткеп, сиген кезип, силос салып киripкеннер.

Эрзинчилер тоску беш чылдың тодарадыкчы чылында 88220 тонна сиген кезер ужурлуг. Бо хүннерде оон 10 хуузу күүсеттинген. Ук ажылда 400 ажыг кижи хаара туттуунан. Олардан 230 кижи хол кадыры-биле аърга-ыяш болгаш хараган аразының сигенин кезип турар. Колхозтарда мал чеми белеткеп, сиген кезип, силос салып киripкеннер.

Эрзинчилер тоску беш чылдың тодарадыкчы чылында 88220 тонна сиген кезер ужурлуг. Бо хүннерде оон 10 хуузу күүсеттинген. Ук ажылда 400 ажыг кижи хаара туттуунан. Олардан 230 кижи хол кадыры-биле аърга-ыяш болгаш хараган аразының сигенин кезип турар. Колхозтарда мал чеми белеткеп, сиген кезип, силос салып киripкеннер.

Эрзинчилер тоску беш чылдың тодарадыкчы чылында 88220 тонна сиген кезер ужурлуг. Бо хүннерде оон 10 хуузу күүсеттинген. Ук ажылда 400 ажыг кижи хаара туттуунан. Олардан 230 кижи хол кадыры-биле аърга-ыяш болгаш хараган аразының сигенин кезип турар. Колхозтарда мал чеми белеткеп, сиген кезип, силос салып киripкеннер.

Совет Тыванын 30 чыл оюнга

ТӨРЭЭН ЧЕРИМНИҢ САЙЫЗЫРАЛЫ

Тес-Хем районнуң төвү Самагалдай дуу чүс чылдың мурнунда тургустунган болза, 1944 чылда чаңгыс кудумчулуг, каш санныг бажыңарлыг сууржугаш турган. Ынчан Самагалдайның почта салбырының эргелекчизинге ажылдап турган мен. Ынчаардагы суурнуң албан организация черлеринге 6 телефон турган, радио шуут чок.

Шуудуңну (солун, сеткүүл, чагаа бижикти) Кызылдан Балгазынга чедирип эккеп каар. Тес-Хем, Эрзин кожуннарның почтазын Балгазынган алгаш Самагалдайга аттыг бир хонуп орааш, чедирип кээр турган. Чоннуң чагыткан солун, сеткүүлүн, чагаа бижиин район төвүнден сумуларже база-ла аттыг чедирип турган.

ТАР-ның Биче Хуралының онза сессиязынга баар бистиң кожуунуң төлээлери ол чайын Кызыл хоорайже хапкан. Хурал орааны төлээлер келгениниң даартазында ынчангы кожком секретарь М. Доржу суурнуң албан организация черлеринің улуттукчуларын кожкомга келдиргеш сессияның эртхенин, аңаа чугаалашкан айтыырларны таныштырган: «Бистиң Тываны Совет Тыва деп адай бээр үе келир» деп дыңнадыгны кылганын ам-даа сактып чоруур мен.

— 1944 чылдың октябрь 11-де хүндүс 2 шак үезинде, Кызылдан харылзаа яамызындан телеграмма хүлээп ал—деп, телефон долган келген. Ооң сөзү мынды:

Тес-Хемниң нам кожкомунга болгаш кожуун чагыргазынга: «ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыын ёзугаар Тыва арат республиканы ССРЭ-ниң составынга Тыва автономнуг область эргелиг кылдыр хүлээп алган, бо улуг өөрүшкү-биле сйлерни дамчыштыр кожуунуң бүгү арат чонунга изиг байырны чедирип тур бис». ТАРН Төп Комитеди, ТАРның Сайыттар Чөвүлели.

Телеграмманы хүлээп ал-ла кожкомга салып четкеш, секретарыга барып сундум. Секретарым оны номчуп орда, арында өөрүшкүнүң хүлүмзүрүү куттулуп келди. Тыва улустуң күзел, бодалының боттанганы ол-дур эш Дирчин дээш ол холумну дыңзыг тутту.

Самагалдай суурнуң чурттакчы чону ол кежээ клуб долдур олурупкан. ССРЭ-ниң хөй националдыг улуг өг-бүлезиниң составынга Тываның эки тура-биле киреринің дугайында митинг ынчаар эткен. Ынчан кижи бүрүзүнүң өөрүшкү маңнайы арын-шырайларында илдең, бот-боттарынга байыр чедиржип, хол тутчуп, ол чаагай аас-кежикти ынчаар уткаан бис. Эртенинде сумуларже сургакчылар аттанып, чер-черге митингилерни эрттиргилээн.

1945 чылдың апрель 29 уттундурбас болуушкунуң хүнү. Ол хүн бистиң Тыва Совет эрге-чагырганың Дээди органынга боттарының төлээлери, чоннуң айбычылары депутаттарны бир-ле дугаар бадылааны ол. Соңгукчулар ол хүн кызыл тугун хөлбеңнедир тудупкан, эртенгиниң 5 шакта-ла соңгулда участогунуң чанында чурум-чыскаалдыг турганын утпас мен.

Маңаа үгле Чыргаланды сумузун чижекке кирип, 30 чыл мурнунда турганы-биле амгы байдалын деннештирер бодадым. Ынчан ол суму 15 арбаныг, ооң араттары көшкүн мал ажылдыг, өөрт шагның эргилдезин көшбиле эрттирип чордувус. Сөөлзүредир аңаа 5 МЧАЭ тургустунган, оларның төптерлиге чаңгыс-чаңгыс амбарлардан өске өрген-даа турбаан.

1949 чылдың июньда сумуның мурнакчы араттарының эгелекчи саналы-биле Калинин аттыг колхозту үндезилеп тургускан. Колхоз баштаар черниң даргазынга И. Кескийоолду соңгаан. Ажыл-агыйны мал, хову, тудуг брягадаларынга хувааган, оларның кайызынга-даа бергелер улуг турган. Ылаңгыя кодээ ажыл-агыйның тускай эртемниглери дыка негеттинип турган.

Чаа тургустунган колхозтуң ажыл-ишчилери кызымаккай күш-ажылы-биле бергелерни ажып эткен. Муң-муң баш малдарга чылыг кажаалары тудары, ооң аъш-чемин белеткээри, чаагай дүжүттү өстүрүп, колхозчуларны тараа-биле хандырары, эң кол сорулга колхозчуларны өглерден бажыңарже шилчидери, бүдүрүгениң, культураның өскедаа тудугларын кылыры хүнүң чугула айтыыглары болуп, чогуур үезинде шиитпирлеттинип турган. Ынчан хову ажылынга тыртар күш—ат. Тарааның тарыырын, ажаап алырын ат күжү-биле күүседип турган.

1950 чылда Самагалдайга МТС тургустунган. Бистиң баштайгы трактористеривисти аңаа өөредип үндүрген. Эштер Серен Шимит уруглардан Херелмаа, Хувискаалчы, Күнзеңмаа, Суваң олар төрээн колхозунуң ховуларынга «НАТИ» маркалыг кан аттарны бирле дугаар мунганнар. Ужарлыг-Хемниң кур болгаш куруккан ховузун күштүг тракторлар ынчаар шиңгээдип эгелээн. Дүжүт-даа чаагай болган, колхозчуларның күшхүнүнге 2-3 тонна тараанны берип эгелээн.

Амгы «Чодураа» колхоз таныттынмас кылдыр сайзыраан. Ооң төвү Белдир-Арыг суур төлевилел ёзугаар туттуңган чылыг, чырык 200 ажыг чурттала бажыңарлыг, бүдүрүгениң янзы-бүрү тудуглары кылдыңган. Ортумак школада 350 ажыг уруг өөренип, чамдыызы күрүне хандырылгалыг интернатта турарлар. Суурда 45 орунуг ясли-сад, Культура бажыңы, библиотека, хлеб бижырар чер, кижи эмнелгези, почта болгаш ажаалга кассазының салбырлары, ийи магазин бар. Бажың бүрүзү радиолуг, Ильичиниң лампочказы дүн-хүн чок чырып турар, амгы үениң культурлуг чаагайжыткан сууру өзүп сайзыраан.

Колхозувус экономиказы быжыккан, 20 ажыг автомашина, ол хире тракторлар болгаш кодээ ажыл-агыйның өске-даа техниказы-биле хандырылгавыс эки. Ажыл-агыйның кол утланыышкыны мал ажылы, ооң иштинде хол черни шээр мал эелеп турар. Хойнуң уксаазын экижиткен, чартык болгаш чартык нарын дүктүг хойларны өстүрүп турар. Уксаажыдылга ажылы 1954 чылда эгелээн.

Колхоз бүдүрүгезиниң янзы-бүрү адырларында мурнакчыларның саны чылдан чылче өзүп орар. Чазактың орден, медальдары-биле шаңнатканнар хөй, олар шудургу ажыг-ижи-биле төрээн колхозунуң экономиказын өстүрүп, быжыглап турарлар.

Колхозчуларның культурлуг болгаш материалдыг байдалы бедээн, бажыңнар амгы үениң дериг-херекселдери-биле дериттиинген. Бөгүнгү Чыргаландыны 30 чыл мурнунда турганы-биле деңнээргe, мынчаар таныттынмас кылдыр өскерилген-дир. Бо дээргe, Коммунистиг партияның, Совет чазактың хүн бүрүде ада сагыш салыышкынының ачызы, ленинчи национал политиканың чайгылыш чок боттанышкынының ачызы-дыр.

Д. ДИРЧИН,
колхозчу.

Шыргай-оол Баазаңович Монгуш Таңды районнуң ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозунуң хойжузу. Ол онаашкан ажылынга кызымак малчыннарның бирээзи.

Бо чылын совхозка хойжулар ортузунга социалистиг чарыышты улам калбарткан турган. Ылаңгыя дүк кыргыыр талазы-биле социалистиг чарыш кажаңгызынган-даа артык эки организастаттынган. Аңаа хойжулар шуптузу эң идепкейлиг киришкеннер.

Ол чарышка хойжу Ш. Б. Монгуш тиилекчи боп үнген. Ол бир хойдан-на 3 кг 470 грамм дүктү кыргып алгаш, кымгаа аңтырбаан.

ЧУРУКТА: хойжу Ш. Б. Монгуш.

Х. ОПДАН-ООЛДУҢ фотозу.

делегей бо хүннерде

ӨӨРҮШКҮЛҮГ БОЛУУШКУН

ВЕНА. (СЭТА). СЭТА-ның корреспондентилери О. Ведерников биле Л. Волнухинниң дамчытканы:

Эрткен воскресеньеде Венада ажыттынган Европаның суг спортунуң талазы-биле 13-кү чемпионат-маргыл даазында киржип турар Совет Эвилелиниң спортчу төлээлериниң кежигүннериниң ортузунга өөрүшкүлүг медээ бичии-ле када тарай берген. Харьков чурттуг школачы уруг, комсомолдуң 17-ги съездизиниң делегаты, Совет Эвилелиниң 1974 чылда беш дакпыр чемпиону, чурттуң хөй удаа рекордсмени Наташа Поповага СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев чагаа чоруткан. Школага тергиин эки өөренмишаан, суг спортунга бедик чедиишиннерни чедип ап турар он беш харлыг уругга Леонид Ильич чылыг сестерлиг чагааны чоруткан.

Чиңгине секретарының үүрктің ханызындан чедирген баайырын алган соонда, хүнүң ийги чартыында, совет төлээлекчилер шупту митингге чыылганнар. Аңаа совет чыынды команданың комсоругу А. Самсонов, - сугга эштикчилерниң удурткучузу, Ленинградтың спорткомитединиң даргазы В. Худолеев, делегацияның өске-даа кежигүннери чүве чугаалааш, совет спортчуга үүрктің ханызындан байыр чедириишкини дээрге-ле, Төрээн чурттуң кызыгаарының ындыга аңгы-аңгы маргылдаларга чурттуң ат-алдарын камгалап турар бүгү совет спорт-сменнерге СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының кыйгырыы болбушаан, бистиң Коммунистиг партияның болгаш чазактың күш-культураны база спортту хөгжүдер дугайында сагыш салыышкынының илерээшкини болурун онзалап демдеглээннер.

Маргылдаа ам-даа үргүлчүлеп турар.

Польша Кызыл Крестиң ажыл-ижи

ВАРШАВА. (СЭТА-ның корр). Дайын хайыга алыскаш аңгы-аңгы чурттарда барган кижилерин сураглаан, Польшаның Кызыл Крезиниң чаңгалдары Варшава радиозунуң чалгыгларын дамчыштыр неделяда ийи катап чаңгыланып турар. Делегейниң ийги дайынынның чаңгызы соксай бергей хүнден бээр 30 чыл эртсе-даа, төрелдер чоок кижилерни амдыгаа чедир сураглап турар.

Аңаа Польшаның Кызыл Крезиниң улуг ачы-дузаны чедирип турар. Ооң сураглаашкын даңзызынга 10 миллион ажыг кижиниң ады киргеш. Дайын сөөлүнде чылдарда 600 муң ажыг поляктарның чурттап чоруур салым-чолун илереткен.

Юзеф Подгорный аваазын 1943 чылдан бээр сураглап келгеш. Дайын хайы-биле чардып чоруткан ол аваашкылары тывыштырар дээш, Польшаның Кызыл Крезиниң шыйапла кайгамчык улуг ажылды кылган. Оскунган үезинден бээр 31 чыл эткен оглуң 84 харлыг ол не чоокта чаа тып алган. Ооң оглуң 1943 чылда совет черге тургустунган, Тадеуш Костюшко аттыг бир дугаар чадас, шериг дивизиязынга киргеш, белорус Лемно суурдан Берлинге четкен.

Польшаның Кызыл Крезинге Совет Эвилелиниң болгаш өске-даа чурттардан соксаал чок чагаалар шуужуп кээп турар. Сураглаашкыннарының хөй чедиишкиннинг, ынчангаш үр үеде душпайн чораан чыпчын ужуражы берген кижилерниң өөрүшкүзү, оларның аажок амыраан, чылыг сестерлиг чагаалары Польшаның Кызыл Крезинге эң эки шаңнал боп турар.

В. Кузнецов.

Школа, ПТУ-же

УЛАН-БАТОР. (СЭТА). Улусчу Моолда чаа өөредилге чылынга белеткел дооступ турар. МАР-ның школаларынга 250 муң уруглар өөренир. Бо чылын профессионал-техниктиг училищелерге 7 муң оолдар, кыстар кирер.

Моолда келир өөредилге чылы—онза талалыг. МАРН-ның XVI съездизиниң улус өөредилгезинге хамаарыштыр салган улуг сорулгаларының күүсеттинип турарының отчёду бл болур. Ам чуртта школачы назылыг уругларның ыяап-ла ортумак эртем чедип алырынче шилчилгени чедиишкиниг боттандырып турар.

Амгы үеде республиканың школаларында, дээди өөредилге черлеринде болгаш техникумнарында 11 муң ажыг башкы ажылдап турар. Биднин бедиткен муң ажыг школа башкыларының диплом алган соонда оларга катап аттестация тыпсырын чуртка чаа өөредилге чылы эгелээлекте чедиишкиниг доосканн. Бо чылын, ооң аңгыда, башкылар билин бедидер кыска хуусаалыг курстарга болгаш семинарларга ийи муң ажыг кижи өөренген.

Моолда он-он ПТУ болгаш өөредилге комбинаттары ажыттынган, олар чаа сургуулдарын хүлээп алырынга белеткеннип турар. Чеди-сес чыл школаларын доосканн оолдар, кыстар аңаа ажыл-ишчи мергежилдиг болурунга белеткенир. 1964 чылдан бээр ПТУ-ларның болгаш өөредилге комбинаттарының 34 муң доозукчузу моол ажылчын аңгының хүрээлериниге немежип кирген.

ЯК-40 —тергиин машина

ПРАГА. СЭТА-ның корреспондентизи М. Абелев дамчыткан:

Чехословакияның байдалынга шенеп көөр дээш «Аэрофлоттан» ачылап алган совет ийи ЯК-40 самолёду ЧССРниң иштики агаар оруктарынга «кончуг эки» деп үнелеткен. Бо чыл эрткиже чедир чехословак хаваты ужар үүл флодунга «доктаамал ажылдаар» алды ындыг машина чеде бээр. Республиканың иштики аргажылга шугумнарынга чаагай үүле бүдүрүп берген «ИЛ-18» болгаш «ИЛ-14» самолёттарны чоорту «ЯК-40-ner» солуур.

Бодунуң агаар шугумнарынга сураглыг «ТУ-104» самолёттарны 17 чыл мурнунда эң баштай ажыглап эгелээн, даштыкы чурт Чехословакия болган. Чехословак ужар үүл компаниязы ам совет «ИЛ-62» болгаш «ТУ-134-А» самолёттар-биле чаартындыр дериттинип турар. Таарымчалыг, идегелдиг ол машиналар чехословак ужар үүл компанияларының делегейге аргажылга кылыр ужудуушкуннарының шуптузунга бараан боп турар.

Хөмүр-даш тывылган

БЕЛГРАД. (СЭТА). Югослав геологтар Клины (Фосово дээр автономнуг чер) районундан хөмүр-даш-биле байлак делгем черни шинчилеп, тыпканнар. Баштайгы саналашкын-биле алырга, ооң курлавыры 4,5 миллиард тонна чедип турар. Клинының хөмүр-дажын Косового тудар деп планнаан элээн каш станцияларга оттулар үүл кылдыр ажыглаар.

«ССРЭ: чурт болгаш кижилер»

ДАР-эс-САЛАМ. (СЭТА). Танзанияның найысылалынга «ССРЭ: чурт болгаш кижилер» деп фото-делгелге улуг чедиишкиниг эткен. Делгелгеге ийи неделя ажыг үе дургузунда 25 муң ажыг танзани келгеш, совет кижилериниң ажылдап, дыштанып турары-биле, СЭКП-ниң XXIV съездизинге хүлээп алдынган Тайбың программазын амыдырлга бот-тандырарынче угланган Совет чазактың идепкейлиг даштыкы политиктиг ажыл-чорудулгазы-биле танышкан.

Фото-делгелгениң ажылдап турган үезиниң дургузунда аңаа келгеннерге совет улустуң экономика, социал болгаш культура талазы-биле чедиишкиннериниң дугайында киноларны көргүскен.

ХӨГЖҮН ОРАР ЧУРТТАРДА

АФГАНИСТАН

Чимистерин будурери болгаш экспорттаары афган экономиканың орулгаларының кол үүлдериниң бирээзи. Кодээ ажыл-агыйның ол адырын хөгжүдеринге дыка хөй акшахөреңгини республиканың чаза берип турар. ССРЭ-ниң деткимчели-биле тургустунган, күрүнениң «Галиабад» болгаш «Хадда» дээр механизастаттынган кодээ ажыл-агый фермалары экспорттаар чимистерни ам безин өстүрүп турар. Чыл бүрү 10 муң тонна цитрустарны болгаш 25 муң тонна маслиналарны плантацияларынга өстүрер ам-даа ийи ферманы тудуп турар.

ШРИ-ЛАҢКА

Шай, каучук болгаш өскедаа үнүштер плантацияларында ажылдап турар ажылчынарның күш-ажыл төлевирининг чаа системазы Шри-Ланка республиканың ажылчы чоннарының ол категориязының миллион ажыг кижилинге хамааржыр. Ол система чылда 216 хүн дургузунда ажылдааны дээш төлевирни хандырарын көрүп турар. Агаар-бойдустуң баксыраанындан азы боттарындан хамаарышпас өске-даа байалдардан хамаарыштыр аңаа турар ужурга таварышкан үелерде кандыг-даа компенсацияны плантациялар ажылчынарга мынчага чедир албайн келген. Плантациялар ажылчынарынга ажыл төлевирин чурттуң төөгүзүнде бир-ле дугаарында магадылаар деп турар.

МАВРИКИЙ

130 муң маврикий тараачыннар боттарының бичии казанактарын чоокку үеде каргаш, чазактың деткимчези-биле удавас тудуп эгелээр стандарттыг чаа бажыңчыгаштарже көжүп кирерлер. Чурттуң экономиказын хөгжүдер болгаш колониалдыг эрткен үеден саңгалып келген ажыл чоктальышкының үзүткаар сорулга-биле Маврикийниң чазаа «ус-тывыш будурулгезиниң зоназын» тургузарының программазын ажылдап кылган. Дарганнаашкынның, чазанылганың, механиканың, алгыкештиң болгаш оон-даа өскелериң мастерскаалларын тудар.

ДАГОМЕЯ

Национал дылда ийи чаа солуунуң баштайгы дугаарларының үүнүп келгени Дагомеяның культура амыдыралынга чугула болуушкун болган. Кодээ районнарда чурттап турар номчукчуларга таарыштырган ол солуннар чурттуң хөй-ниитизиниң улуг кичээнгейин хаара туда берген. Агрономнаның болгаш мал ажылының айтыырларының талазы-биле тараачыннарга ажыл-бүрү сумелерни, санитарияның болгаш гигиенаның үндезиннеринге хамаарышкан материалдарны, кижизидилге айтыырларының дугайында үүлдерни ол солуннар боттарының арынарынга парлаар. Ол солуннарның номчукчулары Дагомеяның болунда болуушкуннар-биле, делегей амыдыралының чаа үүлдери-биле база таныжып ап болуурлар.

СОМАЛИ

Сомалиниң найысылалы — Могадишога ниити национал чурулга делгелгези ажыттынган. Чураан улуг чуруктарны, графика нанноларын, скульптураларны, улусчу шеверлерниң ыыштан болгаш даштан кылган кылыгларын аңаа дедгээн.

Сомали чурукчулар үе-биле денге базып, республиканың социал-экономиктиг чаартылгаларында ажылдап турар кижилериниң амыдыралында чаа, хүн бүрү төрүттүнүп турар үүлдерни шинчы көргүзүп турарын ол делгиир бадыткалы.

(СЭТА).

Кунейтра дээрге, 1967 чылдан бээр израиль эжелелге турган сирия хоорай-дыр. 1973 чылдың октябрь дайынының соонда Сирия биле Израильдиң шериглерин чарып, атмаарлаткан түңнелинде ол хоорайны эжелекчилер иаггаш, чоруур ужурга таварышкан. Голан бедиктериниң төвүнде тургустунган, шаанда чечентелип, сайзыраан хоорайны израильдер үнүп чоруур мурнунда шуптузуун үргедеп каапканнар.

ЧУРУКТА: Кунейтраның бузундулары.

СЭТА-ның фотохрониказы.

Америк элчиниң өлурткенинге хамаарыштыр

ВАШИНГТОН, август 20. (СЭТА). АКШ-тың Кипрде элчиниң амытының оскунганынга холбаштыр Ак бажыңның төлөдекчизи бөгүн мелеглел кылгаш, мынча дээн: Никозияда элчин Дэвистиң өлурткенин дыңнааш, президент кажыыдаан болгаш хомудаан. Кипрде күүлелди доп-дораан соксадырының, тайбың таарыштырылга кылырын чедип алыр чуулдажылыгларны катап эгелээрінің черле эргежок чугулазы ол халаптыг болуушкундан тодаргай билдинген.

АФИНЫ, август 19. (СЭТА). Никозияга америк элчиниң өлүп каан таварылгага хамаарыштыр Грециянын премьер-министри К. Караманлис мелеглел кылгаш, күүлел болгаш үй-балай үүлгедиглер кылыр чоруктар кандыг-даа чылдагаанныг болган турза, ол бүгү үүлгедиглерни Грециядa, ооң девискээринден дашкаар-даа черлерде бүгү ректер буруу шавар апаар деп, демдеглээн. Ындыг үүлгедиглер национал деменелге дуза чедирер туржук, харын Кипр айтырын шиитпирлээринче угланган чазактың күүсеннишкиннеринге шаптыктап турар деп, ол мелеглээн.

ЛОНДОН, август 19. (СЭТА). АКШ-тың Кипрде элчини Р. Дэвисти Никозияга өлүрген үүлгедигни Кипрниң президентизи архиепископ Макариос Лондонга чарлаан мелеглелинге буруу шапкаш, ол үүлгедигни чыскаалчылар ардазынче шургуп кирген «ЭОКА-2» организацияның террористери кылган деп мелеглээн.

Азия чурттарында суг үерлээшкини

ДАККА. Бангладеш Республиканың премьер-министри Муджибур Рахман радиога чүве чугаалааш, бо чылын Бангладешке болган суг үерлээшкини дээрге, национал халаптыр дээн. Халапка таваржып, каражадаан чоннга дузалаар дээш республиканың чазаа болдунар-ла үүлдерни кылып турар деп, ол чугаалаан. Чурттуң 19 округунуң 17-зин эрнин ажып, улгаткан хемнер суу шыва алганыр, премьер-министр дыңнаткан.

ДЕЛИ. Индияның дыка хөй районнарында кудуушкуннуг, күштүг частаашкынның түңнелинде болган суг үерлээшкини үргүлчүлеп турар. Эң ылаңгыя Бихар штаттың экономиказынга улуг когарал болдунган. Ында элээн каш миллион кижи тереңнеп, улгаткан сугның айылынга таварышкан бооп турар.

РАНГУН. Чоокта чаа кудуушкуннуг частаашкынның соонда тереңнеп, улгаткан Иравади хем Моламьян чоогунда Квинсейк дээр суур чанында улуг чалды чаза тепкен болгаш 60 бажыңны салдалып балыра берген. Баштайгы саналашкынны ёзугаар алырга, суг улгадышкынының түңнелинде бүгү Бирмада бир миллион хире кижи чурттаар орап-сава чок арткан.

МАНИЛА. Суг үерлээшкининге эң делгем черлерин алыскан чурттуң 14 можуларынга онза байдалды Филлиппиниың президентизи Маркос чарлаан. Амгы үениң частаашкынының байдалы түүзүрүнде-даа болза, Пампанга болгаш Булакан можуларда суг уламна чер-черже чаптылып турар болгаш дыка хөй чурттакчылыг черлериниң байдалы айыылдыг болбушаан. Баштайгы саналашкын-биле алырга, 23 кижи сугга дүжүп өлген болгаш 564 муң кижи бажың-балгат чок арткан азы каражаалаан бооп турар.

БАНГКОК. Таиландының соңгу-чаян районнарында тараачыннарның он-он муң акр черлерин суг алгаш бергеш. Сахон Накхон можуунуң барык чартык кезин суг аалзанче киргеш. Эрткен субботада кудуушкуннуг частаашкын төнгеш, ыңчалза-даа Сахон Накхон, Удорн болгаш Нонг Кхай дээр үш можу чурттуң өске черлеро-биле харылзажыр арга чок бооп турар.

(СЭТА, августуң 20).

Азия чурттарында суг үерлээшкини

ДАККА. Бангладеш Республиканың премьер-министри Муджибур Рахман радиога чүве чугаалааш, бо чылын Бангладешке болган суг үерлээшкини дээрге, национал халаптыр дээн. Халапка таваржып, каражадаан чоннга дузалаар дээш республиканың чазаа болдунар-ла үүлдерни кылып турар деп, ол чугаалаан. Чурттуң 19 округунуң 17-зин эрнин ажып, улгаткан хемнер суу шыва алганыр, премьер-министр дыңнаткан.

ДЕЛИ. Индияның дыка хөй районнарында кудуушкуннуг, күштүг частаашкынының түңнелинде болган суг үерлээшкини үргүлчүлеп турар. Эң ылаңгыя Бихар штаттың экономиказынга улуг когарал болдунган. Ында элээн каш миллион кижи тереңнеп, улгаткан сугның айылынга таварышкан бооп турар.

РАНГУН. Чоокта чаа кудуушкуннуг частаашкынның соонда тереңнеп, улгаткан Иравади хем Моламьян чоогунда Квинсейк дээр суур чанында улуг чалды чаза тепкен болгаш 60 бажыңны салдалып балыра берген. Баштайгы саналашкынны ёзугаар алырга, суг улгадышкынының түңнелинде бүгү Бирмада бир миллион хире кижи чурттаар орап-сава чок арткан.

МАНИЛА. Суг үерлээшкининге эң делгем черлерин алыскан чурттуң 14 можуларынга онза байдалды Филлиппиниың президентизи Маркос чарлаан. Амгы үениң частаашкынының байдалы түүзүрүнде-даа болза, Пампанга болгаш Булакан можуларда суг уламна чер-черже чаптылып турар болгаш дыка хөй чурттакчылыг черлериниң байдалы айыылдыг болбушаан. Баштайгы саналашкын-биле алырга, 23 кижи сугга дүжүп өлген болгаш 564 муң кижи бажың-балгат чок арткан азы каражаалаан бооп турар.

БАНГКОК. Таиландының соңгу-чаян районнарында тараачыннарның он-он муң акр черлерин суг алгаш бергеш. Сахон Накхон можуунуң барык чартык кезин суг аалзанче киргеш. Эрткен субботада кудуушкуннуг частаашкын төнгеш, ыңчалза-даа Сахон Накхон, Удорн болгаш Нонг Кхай дээр үш можу чурттуң өске черлеро-биле харылзажыр арга чок бооп турар.

(СЭТА, августуң 20).

Дуза эрээн медээ дыңналза...

БЕРЛИН. ЭДЧ чурттарының муң ажыг далай судноларын ГДР-ге бүдүргеш, олар эң чаа камгалал салдары-биле дериттинген. Ондакка таварышкан далайжыларны камгалап алырының ол эң чаа дериин ГДР-ниң Дрезден округунуң Нойгерсдорф хоорайының тускайжыткан бүдүрүлге чери бүдүрүп турар.

Далайга дүшкен кижилерни камгалап алыр ол салдарны синтэтеп, резина холуштур аргаан өөстен кылып турар. Олар сугга аажок турушкур, чылыг тудар шынарлыг, боттарының хемчээлиниң хамаарыштыр 4-тен 20 чедир кижилиг чоруур. Херек апаргада, салды доолдур 30 секунда дургузунда хөй үрдүүп алыр. Салдарны радар дериглерибиле, чырыткылап, дааш үндүрер чепсек-херекселдер-биле дерээн, олар азы-чем болгаш эм аймаа кадагалап чоруур саваларлыг.

Нойгерсдорфтуң ол бүдүрүлге черниң продукциязын ССРЭ-деп болгаш соңчалистиг өске-даа чурттардан аңгыда, капиталистиг хөй-хөй күрүнелер база садып ап турар.

Съезд ажыттынган

ТОКИО. (СЭТА). Японияның ажылчы чоннарының эң массалыг каттыжышкыны — профсоюзларының кол чөвүлелиниң (СОХИО)ээлчеглиг съездиан япон найысылалга ажыттынган. Ооң 600 хире киржикчизи ажылчы чоннарының часкы демиселиниң түңнелин үндүрер, келир чылын алыр хемчеглер программазын, часкы шавар халдаашкынның планнарын чугаалажыр. Ук шавар халдаашкын ажыл төлевирин улгаттырары, ооң магадылалдыг деннелин тургузары дээш, кижилерниң күш-ажылын капиталистиг ёзу-биле мөлчүүр чорукка удур демисежир лозунгларлыг өтер. Съезд беш хүн дургузунда үргүлчүлээр.

В. Гонсалвиштиң чугаазы

ЛИССАБОН. (СЭТА). Португалияның политиктиг болгаш экономиктиг байдалының дугайында Тур чазактың премьер-министри В. Гонсалвиштиң чугаазын улуг-хүүде национал радио, телевидение дамчыткан. Фашистиг ёзу-чуруму дүжүргеш соонда ооң берге уржуктары артын калган деп, ол мелеглээн. Чурттуң төлевир хөрецизиниң каражазы 6 миллиард эскудо акшадан ашкан. Бо чылдың мартта өртектер деңнели ооң мурнунда чыл дургузунда турганындан 80 хуу улгаткан. Африкага колония дайынарын чорударының дыка улуг чарыгдаалдар үүргези чуртка онзажып турган. Ук чарыгдаалдар национал бюджеттиң 45 хуузу боон турган деп, ол чугаалаан.

Фашизмни дүжүргеш соонда ажыл-ишчилериниң ажыл төлевирин улгаттырары чөптүг болгаш эргежок чугула болган. Ону бөттандырарга, ооң-биле чергелештир экономиканың бергелери база күштелгеш. Ам күрүнениң албан-хаакчыларының шалыкын улгаттырары төлевилеттинген.

Чурттуң экономика амыдыралын эңжидерни барымдаалаш, Тур чазак хлеб, чигир биле сүт өртээн, химия чемнинчидилгелериниң, мал чемниң болгаш кывар үүлдүң өртектерни улгаттырар ужурга таварышкан деп, премьер-министр мелеглээн. Чамдык бараанарның өртектерни эвин эрттир улгаттырбазын болзаш, күрүнениң тыпсыр чээлилерин хөөвөр арттырар. Чазак тур алган хемчет кылдыр ажыл төлевирин «өскертпес» деп турар. Чазак келир үеде эң эвээш шалыныг кижилериниң материалдыг байдалын политиканы чорудар сагыштыг деп, Гонсалвиш демдеглээн.

Экономиканың ажыл-чорудулгазын шаныныгдар дээш сан болгаш үндүруг талазы-биле детямче бөөр эрганы ажыглаар деп, ол демдеглээн. Күрүне хөгжүлдениң национал институдун дамчыштыр үлетпүрү сайзырадырына киржир.

Күрүне өг-бүлелери хөй кижиглерге болгаш ажыл чоктарга тыпсыр дузаламчы хемчээлин база пенсияларны улгаттырар дугайында удавас шиитпирлер үнүдүрер деп, Гонсалвиш дыңнаткан.

ИНФОРМАЦИЯ

СПЕЦИАЛИСТЕР НЕМЕШКЕН

Москваның Ленин орденниг күрүнениң төп күш-культура институдун бо чылын 672 кижи доозун, күш-культура болгаш спорт талазы-биле дээди эртемни чедип алган. Оларның 348-зи кежээки болгаш бот-өөредилгелиг факультеттерни, өскелери хүндүскү салбырын доосканнар.

Институтту доосканнарның аразында дыка хөй кайгамчык спортчулар бар: делегейниң спорт мастерлери В. Суровякина, Н. Кашей, В. Ковалев, ССРЭ-ниң 42 спорт мастери, 87 спорт мастеринге кандидат.

Бо институтту Тыва АССР-ден республиканың сураглыг мөгелериниң бирээзи, ССРЭ-ниң спорт мастеринге кандидат Ооржак Дапыл, хостуг хүрешке спорт мастериниң нормазын күүсеткен Алексей Сандан (Кызыл чурттуг) дооскан.

Х. АЛАШ-ООЛ.

* * *

БОЛГАРИЯ-БИЛЕ ТАНЫЖАР

Тыва АССР-ден 16 турист аныяктарның делегей туризмниң «Спутник» деп бюрозунуң путевказы-биле акы-дүүма Болгарияже чорупкан. Олар колдуунда-ла комсомол ажылдакчылары болгаш активчилери, Турисчи болуктуг ВЛКСМ обкомунуң спорт болгаш камгалал-массалыг ажылдар киллизиниң эргелекчизи З. Ш. Ондар удуртун чоруур. Туристерниң аразында Улуг-Хем районнуң Үрбүн сес чыл школазының башкызы Зоя Аржаалай, «Тыва дад-дугу» комбинаттың арыглалга фабриказының машинизи Людмила Пенягина болгаш өскелер-даа бар.

Социалистиг Болгарияның экономика, культуразы болгаш тураскаалдыг черлери-биле тыва туристер таныжар.

Т. ХЕРТЕК.

* * *

АЖЫЛ-ИШЧИЛЕРГЕ КОНЦЕРТ

Өвүр районда «Торгалыг» совхозтуң «Хомус» деп агиткультбригадазы солун программалыг концертти белеткээш, малчыннарга, сиген белеткээр бригадаларга көргүзүп эгелээн. Олар Ак-Чыраанып, Сарыг-Хөлдүң ишчилериге аалдап чораан.

Районнуң кино четкизиниң директору Монгуш Кан агиткультбригада-биле кады чоруп, ажыл-ишчилерге «Совет Тываның 30 чыл ооюнуң дугайында» лекцияны номчуп берген. «Сиген белеткээриниң технологизы» деп кино-фильмни сигенчилерге көргүзүп чоруур.

Агиткультбригаданың кежигүнери ажыл-ишчилерни чечен сөөү, ураи үүлү-биле күш-ажылче сорук киирип, ажылда четпестерни чайладырынга дузалап турар.

К. МААДЫ.

* * *

КОЖАЗЫНГА АЛДАП ЧОРААН

Барыын-Хемчик районнуң Культура бажыңының чанында «Мажалык» деп 12 кижи составтыг агиткультбригада совхозтарның сүт-бараан фермаларынга, хойжу бригадаларынга, хову турлагларынга, сигенчилерге барып, концерттерни көргүзүп турар.

Бо удаада олар кожазы Чоон-Хемчик районнуң «Сүт-Хөл», «Алдан-Маадыр» совхозтарының ажыл-ишчилериге солун программалыг концерттиг аалдап чораан. Н. Өлзей-ооллуң «Четпезин билинген» деп чаңгыс кожегелиг шизин болгаш өске-даа номерлерни көрүкчүлер сонуургаан.

С. МОНГАЛ.

ЧОНГА БЕДИК ШЫНАРЛЫГ АЧЫ-ДУЗА

Тодарадыкчы чылдың планыг онаалдаларын ажыр күүседип, пландан ажыр 25 муң рубльден эвээш эвес ачы-дузаны чонга чедирер дээш Тыва АССР-ниң Чонгуң амыдырал хандырылга министерствозунуң бүдүүлгелериниң ажылышчилери, инженер-техниктиг ажылдакчылары социалистиг чарышта хаара туттуңган. Чонга «Эвээш чарыгдалдыг, эки шынарлыг, хөй ачы-дузаны чонга чедирер» деп лозуң-биле ажылдан турарлар.

Министерствонуң бүдүүлге бүгүдезинде ажыл-ишчилериң ортузунда социалистиг чарыш калбарган. Чарышта 6 участок, 34 бригада, 400 ажыт ажылдакчы киржип турар. Коммунистиг күш-ажылдың 263 шалынчызы, ол бедик атты эдилеп турар ийи цех, чеди бригада бедик күш-ажылчы көдүрлүүшкүннүң үлүүнде ажыллап турар. Социалистиг чарышты дээштиг болдурар дээш тус-тус бүдүүлгелериниң удуртулгазы, партия болгаш профэвилел организациялары эгелекчи, чогаадыкчы сапалдарны деткип, ажылга деңшилгелиг аргаларны нептередир талазы-биле элээн ажылларны чоруткан. Моон түңнелинде министерство продукция садарының планын ниитизи-биле 108,3 хуу күүсеткен. Пландан ажыр 149 муң рубльдің продукциязын бүдүрген. Азы эрткен чылдың ол үезинге деңнээрге 195 муң рубль хөй боон турар. Ниити продукция бүдүрериниң планын 100,5 хуу күүсеткен.

Ылаңгыя Кызылдың дааранылга фабриказы, чонгуң амыдырал-хандырылга комбинады, телеателье, сеттелге-тудут участогу, Эрзиниң, Тураның чонгуң амыдырал хандырылга комбинаттарының удуртулгазы болгаш профэвилел комитеттери чарышты дээштиг организастап, бүдүүлге планын доктаамал ажыр күүседип турар. Тураның чонгуң амыдырал хандырылга комбинадының, Кызылдың хууда чагыг-биле хеп даараар фабриказының ажыл-ишчилери деңшилгелиг арга-дуржулгазы шингээдир талазы-биле тодарган ажылды чорутканнар.

Эрткен чылын бистин республиканың амыдырал хандырылгазының бөлүк ажылдакчылары Курган областың Куртамыш районнуң амыдырал хандырылга комбинадының мурнакчы дуржулгазыбиле танышкан. Ол ажыктыг болган. Удаваанда курганчыларның деңшилгелиг аргазын Тураның чонгуң амыдырал хандырылга комбинадының коллективи шингээдип алыр дээш эгелекчи санал үндүргеш, ону долузу-биле боттандырган. Эргиде турган ийи салбырның орнунга чагыг хүлээп алыр 4 комплехтиг пунктуну ажыткан. Туранда диспетчер пунктузун база тургускан. Ол чаартылгалар үгле хеп аймаан эвес, амыдырал хандырылга херекселдерин септээриге, хепти химиктиг арга-биле аштап, будуурунга болгаш өске-даа чагыгларны хүлээп алырынга эптиг боор турар. Ажылдың бүдүүкчүдүүн база бедиткен. Оон ыңай комбинаттың дааранылкчылары бригада аргазы-биле ажылдаарынче шилчээн. Бир эвес моон мурнунда дааранылкчы кижи хүнде ортумаа-биле чаңгыс чагыгны күүселип турган болза, ам 6 кижилиг бригада 12 чагыгны кылыр. Эрткен чылдың бирги чартыында дааранылга цеги 25 муң рубльдің продукциязын сайгарган болза, бо чылын олар ол көргүзүгүү 35 муң рубльге чедиргеп. А көдээ чонга ол үеде 14 муң ажыг рубльдің ачы-дузазын чедирген болза, бо чартык чылда, ол көргүзүг 21 муң рубль ажып турар. Чаартылга мурнунда «Саян» совхозта амыдырал хандырылга салбырының үш дааранылкчызы айда үгле 300—400 рубльдің чагыын бүдүрер турган. Ам ийда чаңгыс хүлээп алыкчы А. Бакалова бир айда-ла 1200 рубльдің чагыын сайгарып турар.

Тураның, Эрзаниң чонгуң амыдырал хандырылга комбинаттары күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниге, ажылды организастаарын экижиделериниге, бүдүүлгениң эстетиказын болгаш культуразын бедидериниге кичээнгейни күштелдиргеп. Ол ышкаш Кызылдың, Чадаананың чонгуң амыдырал хандырылга комбинаттары чартык чылда бир демниг ажыллап, бүдүүлге онаалдаларын ажыр күүсеткеннер. Министерствонуң бүдүүлгелериниң аразында калбарган социалистиг чарышка Кызылдың хууда чагыг-биле хеп даараар фабриказы бирги черже үнгеп. Чартык чылда пландан ажыр, чонга 64 муң рубльдің ачы-дузазын чедирип, сес муң рубльдің орулгазын киирип, бүдүүлге чаа хевириң продукциязын шингээткен. Амгы үеде фабрикада коммунистиг күш-ажылдың алды бригадазы бар.

Чонга ачы-дуза чедиреринге төлептиг күш-ажылчы үлүүн киирип, бедик мергежилдиг специалистер болу берген мурнакчылар көвей. Оларның аразында Туранда коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы Н. Доможаковаңы, И. Серемааны, Ак-Довуракта Е. Оськинаны, Л. Коружийни, Н. Белозероваңы, Кызылдың хууда чагыг-биле хеп даараар фабрикада коммунистиг күш-ажыл бригадаларының бригадирлери М. Ильичеваны, А. Золотухинаны, Л. Абакинаны адап болур.

Бо чылдың эгезинден бээр амыдырал хандырылга черлериниң чогаадыкчы-чаартыкчы саналдарын бүдүүлгеге нептереткениңден 1250 рубльдің камналгазы чедип алдынган. 20 кижи парикмахериниң, 22 кижи дааранылкчы мергежилдиг өөредилге-белеткелин эрткеннер. 20 кижи мергежилин бедиткен болгаш 72 кижи бригада аргазы-биле ажылдаарынга өөренген.

Ынчалзажок амыдырал хандырылганың чамдык коллективтери ам-даа боттарының ништики хурлавырларын багай ажыглап турар, чонга ачы-дуза чедиреринің шынары, ооң культуразы чогуур деңнелге четпес. Күш-ажылды эртемге үндезилеп организастаар экономиктиг чөвүлелдер херек кырында ажылдаавайн турар. Чадааныың, Шагаан-Арыгның, Самагалдайның, Мөнгүн-Тайганың чонгуң амыдырал хандырылга комбинаттарының, профэвилел комитеттери цехтер, бригадалар, аразында чарышты четпес организастап, ажыл-ишчилерни олче кошкак хаара туткан. Ол бүдүүлгелерде техниктиг өөредилгени организаставаан. Дериг-херекселди багай ажыглаар, күш-ажылдың сагылгачурумун үрээр чоруктар эвээш эвес. Бар четпестерни илередип, бүдүүлгениң курлавырын тып, социалистиг чарышты чогуур деңнелге организастаар талазы-биле ол коллективтериниң бүдүүлге, профэвилел хуралдары ам-даа дээштиг болбайн турар.

Республиканың амыдырал хандырылга коллективтериниң мурнунда сорулга улуг. Көдээде чурттакчы чонга ачы-дуза чедиреринің хевирлери ам-даа эвээш, амыдырал хандырылга дериг-херекселдериниң септелгезинде четпестер хөй. Бүдүүлгелериниң экономиктиг болгаш сан-хөө ажылының кол угланышкынары: чонга ачы-дуза чедиреринің бүгү хевирлериниң бот-үшезин чиндедип, кол болгаш эргилде хөрөнгүни чөптүг ажыглап, бүдүүлгениң ажыктыын чедип ап, ону доктаамал орулгалыг болдурары болур. Маңаа дээштиг организастаан социалистиг чарыш улуг рольдуг. Ынчангаш СЭКП Тыва обкомунуң II пленумунуң шиитвиринге дүүштүр чонга ачы-дуза чедиреринде бар четпестерни чайладыры-биле немелде хемчегларны ап чорудуп, тодарадыкчы чылдың планыг онаалдаларын хуусаа бетинде күүседир дээш республиканың амыдырал хандырылга коллективтериниң ажылдакчылары бүгү күштү салырлар.

В. ЧЫМДАН,

Тыва АССР-ниң чонгуң амыдырал хандырылга министериниң оралакчызы.

Тожу районнуң амыдырал хандырылга комбинадында чонунга хүндүткелдиг эки ажылчыннар хөй. Оларның бирээзинге дааранылкчы Дарый Чыгыыровна Доңгак хамааржыр. Ол маңаа ажылдаа-ла ам сес чыл чедип, бодунуң планыг онаалдаларын үргүлүү 108—110 хуу күүсеп турар.

ЧУРУКТА: Д. Ч. Доңгак ажыл үезинде. **М. ХЕНЧЕ-КАРАНЫҢ** фотозу.

БАЙКАЛДА ЭЛДЕПТИГ АМЫТАН

Байкалдың эң улуг ортулуу—Ольхонга академик А. П. Охладников 1972 чылда буруңгунуң төөгү шинчилелиниң казылдазын удуртун турган. Бурхан боомнуң девискээринге бөш муң чыл мурнунда чурттап чораан, нерпа ацчызының хөөрү чытканын эртемден тып алган. Байкал нерпазы эң буруңгучагдан тура Байкал эриктериниге бурунгу кижилериниң иденкейлиг турумчуп чурттай бээринге эвээш эвес ужур-дузалыг болган ацдыртывыш амытаны болгаш садыглажыраының база бир орнажылга баразын бооп чораан деп үвеин ол тывыг хереченнээн.

ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының Сибирь салбырының чорудуп турар шинчилелериниң ачызында бөгүн ховар дээн ол амытаның амыдыралының хөй-хой талалары билдингир апарган. Байкал нерпазының кол биографы—биология эртемнериниң кандидады Владимир Пастуховка сөс бердивис:

— Нерпаның хамааржыры амытаннар аймаан, тыптын келгенин, Байкалга хээп турумчуй бергениниң ужурун угаазылап тывары XVIII үс чылдан эгелээн зоологтар биле зоогеографтарга аажок сонуургаңчыг бооп келген. Ынчаныже нерпаның Байкалга тыптып келгениниң дугайында айтыыг ам-даа билдинмейи турар маргылдаалыг. Ийи янзы бодал бар. Оларның баштайгызын өзугаар алырга—ол хөлге нерпа Енисей-Ангара хемниң системаларын дамчын чораан, шоолуг ырак эвес эткен үеде (төөгүүнүң үе-шаг хуваалдазының дөртүү үлүүн үеинде) чеде берген. Оон өске угаазылалдан алгаш көөрге, нерпа ооидаа бурунгу (ук хуваалданың үшкү үе чадазында турган) өөбелерден укталып тывылган. Хамык хөл амытаннарының эң улуу, «шыырааа» болгаш эң сайзыраңгай будуштуг апарган амытаны ол. Нерпа Байкалдан өске кайда-даа чок.

Нерпа чылды оттур нургулайында эриктен ыракка чоруур. Ол амытаннар кыжын «сууржуң» чурттаар: оларның аргыжылгазы дошка хаваалчылар аразы-биле кызыгаарлаттынган турар. Дош оларның төрүлдезинге, ооларын доруктурарынга болгаш түлээриге херек. Нерпа ооларды марттың ортаа үеинде төрүттүнер болгаш кончуг маңдычал: төрүттүнгеп 1,5 ай бооп чорда, оларның деңзиин 5—6 катап улгаткаш, 20—25 килограмм апаар. Чогум төленнерден Байкал нерпазының узун назылаары ылгалдыг: ол амытаннарның эң узун назылаары 56 харлаарынга чедер. Улуг эр нерпаларның деңзиин 130 килограмм чедип болур.

...Анчылар зоопарктарга бээр нерпа ооларын чазын эрте тудуп эгелей бээр. Амытаннарның чыглыр черлериниге улуг характарлыг четкилер салыр. Ооң тудуп алган нерпа ооларын оваарымчалыг ужулгаш, тускай үгеткерге тургускулап каар. Нерпа ооларынга тударынга аажок белеп чаңчыгар, туттургаш бир хонгаанда-ла кижи холундан балык ап чий бээр. Нерпа ооларды дириг төрүттүнер бичин голомянка-балыкты онза чемзинер. Ол балыктың өзүн 40 хуу үстүг. Нерпа ацнаары хөй чылдар дургузунда бүрүн хоруглыг турган болгаш чылда 3,5 муңдан ацнас нерпа адарын чүүле дуржулгалыг ацчыларга тускай шыныылгалар өзугаар соолгу ийи чылда чопшээреп берген. Нерпаларның чогум кинти саны ам 68 муң баш бооп турар.

Чай дүжерге, нерпа Байкалга дыргын тарай бээр, терец байкал суундан чемнээр ийикпе ыржым, серпин хөй куйларга девээлеп дыштанар. Бідыктыг Сибирь хөлүүн элдептиг ол амытаныың чажыттары биске ам-даа билдингелек, ынчангаш кижилер ону ылавылалдыг шинчилеп, хамгалап турар.

Леонид МОНЧИНСКИЙ,
ПМА-ның корреспондентизи.
ИРКУТСК.

АРТ КЫРЫНГА БОЛГАН ТАВАРЫЛГА

Дараан кижиге дуза чедирер дээш угланышкынын чидирипкеш, КУР-нун девискээринге хонар ужурга таварышкан № 24 совет кызыгаар вертолёдунуң ужуп чораан изиг-биле «Комсомольская правда» солунуун тускай корреспондентизи Б. Пилипенко эрткен. Бо болуушкун Кызыл туктуг чоон хызыгаар шериниң округунга болган.

Кыдат эрге-чагыргалар совет ужудукчуларны беш айлар дургузунда саадалын тудуп турарлар-дыр. Бистиң каш-даа негелделериис турза-даа, экипажты эгидип бербейн турарлар.

Курбатовтуң маршруду-биле ужуп чораш, бүгү-ле чүвениң канчаар болганын караам-биле көрүп, ол дугайында номчукчуларга чугаалап берикээнимни үүлдүг деп көрген чүве. Эскадрильяның командириниң оралакчызы Владимир Чаклов менээ ужудуушкун дептерни көргүстү. Курбатов 1850 шакта агаарга командир хүлээлгелиг ушкан, дуне, хүндүс-даа дивес, агаар-бойдустуң кандыг-даа бергелериниге ужуп шыдаар эргелиг кижи болду. Ужар үүл училишезин база-ла ол тергиин доосканы, ынчан-на бургет, аяс дивес ужар эргени алган кижи-дир. Ынчангаш ону өлүп чыткан аарыг кижиниң амы-тынын алыры-биле чорутканы таварылга эвес. Экиргек, хөлүг, дыннангыр берге үеде кымга-даа дузалажырынга кезээде белен шак ындыг болгаш ол эскадрильяның эң-не хүндүлүг, ынак кижизи турган.

Экипаж кежигүннери штурман Александр Усков база борттехник Владимир Бучельников олар командириниге көөрде ындыг улуг дуржулга чок аныяк улус болганнар. Усков 180 шак ушкан. Бучельников чоокта чаа келген, ынчалзажок олар албан-хүлээдгезинге Александр Курбатов ышкаш туруштуглар. Экипажта дөртү кижи Вячеслав Варнавин, ол чоокта чаа-ла Калуганың телеграф аппаратуразының слесары турган. Ол бо удаада ушпайн артып калган турган.

Март 14-те агаар багай деп дыңнаткан, а эртен мүн-не чүгээр турган. Слава 6 шак 30-де командирин оттурар ужурлуг турган, оттурар дээш ооң өрээлинге чеде бээрге, ол шагда-ла белеткеп алган турган. Ооң Бучельников-биле кады вертолёттуң турар черинге чеде бергеш, дурум өзугаар кылыр ужурлуг бүгү үүлдерин: шимчеднкчини мандып, шемер, бензинни кудуп белеткеп алганнар. Ужуп үнер мурнунда командир Бариаанге дүрген чемненгеш, конспектизин кылып белеткеп ал, дедир чедип келгеш, хынаар мен дээн.

Ужар маршрудувус: Зайсан-Алексеевка-Боброеке... Ужудар орук дыкэ берге деп командир чугаалады. Шакты көөрүмге 13.50. Экипаж командири Геннадий Андреев, кезек болгашла ол штурман Алексей Слеповтан картаны ап алгаш, көрүп, кайда ужуп чоруурувусту меңээ көргүзүп чорду. Курбатовтуң маршруду-биле ындыг янзылыг ужуп чор бис. Булуттуг апарган. Удаваанда хат күштелип тур деп чугаалады. Ам бичии-ле аамайланыр болзувусса, хат алгаш баар дей-дир.

«Буран», «Буран» мени дыңнап тур сен бе?—дээш, чок ол дыңнаваас-тыр, шак борта Курбатов база чүү-даа дыңнап чадап каан деп. Андреев чугаалай-дыр. Вертолет бедиң эгеледи. Бедикти булут дуй тырта берип-тир. Ол эң-не ийыылдыг чер-дир!—деп командир чугаалады. Маңаа, бо Расвумчорр даакта час дүштес чер чүве дидир. Кажан Курбатов чазын маңаа ужуп чорда, агаар «хам-калчаа-ла турган» диди. Ол ындыг берге деп Саша кончуг эки билир турган. Андреевтиң чугаазы-биле алырга, кажан Саша аңаа ужудуп чедип келирге, көжегеленчек кара булут ону долгандыр дуй тыртын келир орта, оода-ла хензиг чырык ойбакты тып алырын ол оралдашкан хире, ынчалза-даа тыппайн барган... Ол аразында бистен ырак эвесте чаныктыг чаъс эрте берген болду. Черже көөрүвүске, айыылдыг чалымнарлыг, тар-кызаа. Ынчан Курбатовка берге-ле турган хире. Аңаа машина хондурар арга кайын турарыл. Курбатов ужуп эртер хензиг ойбак тып чадап, дилеп ужуп турда, вертолёттуң дедир ээр оруун кара булут дуй апкан. Ол болза айыыл болурун чайладыр аргажок апарганы олдур...

Алексеевка-биле радио харылзаазы чок болган. Вертолёттуң сигналын чалымнар эрттирбес болган. «Чээрби дөрттүң» кыйгычызы 15102 ыыттавайн барган. Курбатов Сулут дузавидан уштунуп үнер аргазы чок апарган. Ынчап ужуп чорда, хензиг чыруткылаш дээн угже ол машиназын углай тудуптар орта, черде кызаажыгаш көстүп келген хире. Ында ийи кожалашкак хемнер бар, бирээзи бистиң девискээрге хамааржыр, өскези Кыдаттың девискээринче кирген. Курбатов бирги кызааны бистиң девискээриивисте хем деп салчапкан болган...

Ооң соон дарый дораан-на чер кырында хамааты радио станциязы ол вертолёт-биле харылзажып эгелээн. Оларның чугаазын үн бижиир аппаратта тырттып каанын дыңнадым:

— Мен ол беш, чүс ийи-дир мен.

— Чер дыңнап тур сен бе!

— Чер дыңнап тур!

— Хондуруптум, хондуруптум. Бензин төөнүп калды. Ужудуп шыдавас-тыр мен.

— Кайда чүү деп черде тур силер?

— Амдыызында билбес-тир мен.

— Ол беш чүс ийи кайда, чүү деп черде хонуптуңар?

— Тода чугаалап шыдавастыр мен...

— Оода-ла чижек-биле кайда силер?

— Билбес мен. Угланышкыным чидирипкен мен.

Ол болза Курбатовтуң соолгу состери-дир. Чижек-биле Курбатовтуң бичии чырык тып алганы черге четкеш, оортан дедир аалывысче эптивис.

Вертолёт арт кырынын чоогунга оруундан аза берген болган. Ынчангаш черге хондурар ужурга таварышканы ол. Ол дугайы база ол ужудуушкунуң буянныг сорулгазы-даа билдингир. Ынчалзаа-даа дагларны, дээрни дуй көжегелеп тырта бээр кара булуттан өске кара булут хамык чүвени дуй алы берген туруп турар-дыр.

Ол-ла хевээр совет экипажтың салым-чолу билдинмес. Ол-ла хевээр кыдат эрге-чагыргалар бистиң вертолёдувусту «шпион» деп мегелеп турарлар, а херек кырында ол вертолётка саанар онаалгаызында өске кандыг-даа сорулга турбаан.

Совет Эвилелиниң Даштыкы херектер министерствозунуң бистиң вертолёдувустуң экипажын доп-дораан эгидип бээрин негээн нотазынга Курбатовтуң ужудуушкунунуң херечизи Кызыл туктуг Чоон кызыгаар округунуң дайынчыларының дилээнин өзугаар бо бижээн үүлүмүү база кадып тур мен деп, Б. Пилипенко доозуп турар.

Бо чылдың август 2-де үнген «Комсомольская правда» солуудан.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

МАТЕРИАЛДАР ЧЫГДЫНГАН

Тыванын эртем-шинчилел институдунуң эртем ажылдакчызы С. Ф. Сеглеямейге удурткан диалект талазы-биле бөлүк «Сүт-Хөл» совхозтуң девискээринге ажылдап, чоннуң чугаазын шинчилеп, эвээш эвес материалдарны чыгган. Бистиң кол-ла сорулгавыс тус черниң чурттакчыларының чугаазында онзагай үүлдерни илередири—литературлуг дылдан ылгалды тодарадыры турган.

Төрээн черниң төөгүзүн, чонунуң эрткен оруун өөренири хүндүлүг хүлээлге. Топонимика талазыбиле элээн солун үүлдерни улуг назылыгардан дыңнап бижидивис. Үнелиг сөстерни, солун чугааларны Бора-Тайга суурда пенсионер Ондар Мөнге, Ишкинде Ондар Төмүр-оол, Кара-Чыраа салбырда Монгуш Бичии-Уруг олар чугаалап бергеннер. Тус чер улузунуң ажыл-агыйын, амыдырал байдалын, ада-өгбелериниң аажы-чаңын, ёзу-чаңчылдарын өөренип көрдүвүс.

«Сүт-Хөл» совхозтуң дирекциязы, кадрлар киллизи бистиң ажылывыска улуг дузаны чедирген.

А. ХОВАЛЫГ,
студент.

ТЫВАНЫҢ ДЕЛГЕМНЕРИНДЕ

С. Феоктистовтуң «ЧАГЫТАЙДА» деп фотозтюау.

Музейде делгелге

Республиканың чурт-шинчилел музейинде тайбың талалакчыларының шимчээшкининиң 25 чыл болган ооюнга тураскаатканы чаа делгелге ажыттынган. Ол 1973 чылдың октябрьде Москвага болган бүгү делегейнин тайбың талалакчыларының конгрезин көргүзүп турар. Амыдыралының аяны, үзел-бодалы, чүдүлгези аңгы-аңгы болзалаа, делегейге быжыг тайбын, улустар аразынга бузулбас ап-найырал дээш демисежип турар янзы-бүрү чурттарның төлээлерин бо фоточуруктардан көрүп болур.

Делгелге районнарга база чеде бээр.

Л. ЧАДАМБА.

телевидение

АВГУСТ 21-ДЕ

МОСКВАДАН

13.30— Дамчыдылгалар программазы.
13.35—Өөнүг телекөргүзүг. Школачыларга. **«Одаг».**
14.05—Медээлер.
14.15—Өөнүг телекөргүзүг. **«Тывызыктар тыныны».**
14.30—Симфониктиг музыканың концерти.
15.00—**«Кижи болгаш хоойлу».**
15.30—Өөнүг телекөргүзүг. Совет ырларның концерти.
16.00—С. Цвейг. **«Шыдыраа новеллазы»** деп телешиниң баштайгы көргүзүү.
17.15—Өөнүг телекөргүзүг. Футболга ССРЭ-ниң чемпионады. **«Спартак»** (Москва)—**«Динамо»** (Киев). 1-ги тайм.
18.00—**«Ye».** Информастыг программа.
18.30—Өөнүг телекөргүзүг. Футболга ССРЭ-ниң чемпионады. **«Спартак»** (Москва)—**«Динамо»** (Киев). 2-ги тайм.

КЫЗЫЛДАН

19.15—Телемедээлер.
19.30—**«Витаминиг далган белеткээр агрегаттарны дүп-хүн чок ажылдадыр».** СЭКП обкомунуң көдээ ажыл-агый киллизиниң эргелекчизиниң оралакчызы С. С. Сонамның чугаазы.
19.45—Телемедээлер.
19.55—Чарлаалар, реклама.

МОСКВАДАН

20.00—**«Андрониковтуң сөзү».** Телефильм-концерт.
21.00—**«Винница областың утку́штур планы күүселдеде».** Дамчыдылгада Украинаның КП-зиниң Винница обкомунуң бирги секретары В. Н. Таратута киржип турар.
21.45—Өөнүг телекөргүзүг. **«Спортлотонуң тиражы».**
22.00—Өөнүг телекөргүзүг. **«А кадар Б».** Аныяктарга программа.
23.00—23.30—**«Ye».** Информастыг программа.

ЧАРЛАЛ

УЛУГ-ХЕМ РАЙПОЗУ Баян-Кол суурга ажылдаар садыгжылар хүлээп алырын чарлап тур. Ол суурнуң магазининге бригада болуп ажылдаар ҮШ КИЖИ ХЕРЕК. Аңаа садыгжы болуп барган кижилерни чурттаар бажыңнар-биле бүрүн хандырар. Баян-Колга ажылдаарын күзээрлер Улуг-Хем райпозунуң кадрлар киллизинге келирин дыңнаттывыс.

РАЙПО БАШТААР ЧЕРИ.

КИНО

АВГУСТ 21-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: **«Тамы эринде»** 9.40, 11.30, 13.20, 15.10, 17.00, 18.50, 20.40 шактарда.

«ПИОНЕР»: Киночыыны 9.20, **«Маңна-ла, бичии кижи»** 10.50, 12.50, **«Соңгу флоттуң оглу»** 14.50, **«Ак роза»** 17.00, 18.50, 20.40 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: **«Күзелдериниң автомады»** 15.00, **«Абитуриентка»** 16.40, 18.30, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: **«Там-там, дыңнал!»** 12.00, **«Кыс болгаш шулбустар»** (1-ги, 2-ги серилалары) 17.30, 20.00 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА: **«Моңгун хөлдүң эртинези»** 16.40, 18.30, 20.20 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ. Индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ. Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының 35-24, пропаганда киллизиниң 23-54, харыысалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал киллизиниң 37-13, культура киллизиниң 23-54, көдээ ажылагый киллизиниң 21-47, үлетүр киллизиниң 22-64, чагаа киллизиниң 41-27, информация база совет тургузуг киллизиниң 20-60, бухгалтериянын 31-75, корректорларнын 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

ТИРАЖЫ 16056. ЧАГЫГ № 918.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чевулелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия ном салыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 1).

ТО—00956.